

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Svmmæ Virtvtvm, Ac Vitiorvm , Tomus ...

Guilelmus <Peraldus>

Lvgdvni, 1585

Tertiæ partis principalis de quatuor virtutibus cardinalibus Tractatus III. De
Temperantia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-46132](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-46132)

ones, qui despoliauerunt eū, & plagis impositis abierūt semi-
 natio relicto. ¶ Quinta est, q̄ se charissimè emptū à Deo, diabolo
 viliissimè vedit. 1. Pet. 1. Non corruptibilibus auro & argento re-
 depti estis, &c. sed pretioso sanguine Agni, &c. Pro. 10. Cor im-
 piōrū pro nihilo. Esa. 52. Gratis venundati estis. ¶ Sexta est, q̄ ab
 auctore omnium bonorum recedit: ideo non est mirum si malè
 sit ei. Aug. Tale bonum est Deus, vt nemini eū deserētī bene sit.
 Olee 7. Vā eis, quoniā recesserūt à me. Aug. in lib. Soliloquiorū:
 Deū relinquere, idē est quod perire. ¶ Septima, q̄ cū omnipoten-
 te guerram facere præsūmit: quā guerra citò finita esset, si mi-
 sericordia Dei permitteret, q̄ diabolus eum iugularet. Thre. 3.
 Misericordiā domini quia nō sumus consumpti. ¶ Octaua est, q̄
 ei seruit cuius gratiā acquirere nequit. Greg. Stultum est seruire
 diabolo offenso, qui nullo placatur obsequio. Quanto aliquis
 ei amplius seruerit, tanto amplius ipse eum torquet. ¶ Nona
 est, quod ipse sibi locū tormētī efficit. Affligitur enim peccator
 in corde suo. Hiere. 2. Scito & vide, quia malū & amarū est reli-
 quille te dominū Deum tuum. Qui peccat, quasi sarcinā super
 se ponit, qua in presentī grauetur, & in futuro in infernū præci-
 piteur. Aug. Quid est mors: depositio sarcinæ grauis: sed si alia
 sarcina nō porteretur, qua homo in gehēnam præcipitetur. ¶ De-
 cima est, quod ipse in inferno portam facit. Matt. 16. Porta in-
 feri nō præualebūt aduersus eam. Porta inferi dicūtur peccata
 mortalia: quia qui in eis decedunt, in puncto ad inferna descen-
 dunt. Job 21. Sicut qui ad portā est, propinquus est domui. ¶ Un-
 decima est, q̄ portā paradisi sibi obstruit, & regnū calorum mo-
 dico pretio vendit, similis Esau, qui pro lenticula vendidit ius
 primogenituræ suæ. Gen. 25. Bern. Vā vā, vapor est ad modicum
 patens, quod æternæ felicitatis aditū intercludit. ¶ Duodecima
 est, q̄ ad suspēdiū sciens & volens vadit: quis non reputer in-
 sanum eum qui requisitus quò vadat, & respondet, suspendere
 me vado: Sic nullus sapiens reputandus est, qui in mortali pec-
 cato est, cum singulis diebus vnā diētam magnam faciat ad
 infernale suspēdiū. Eccl. 6. Quid habet amplius stulto sapiēs,
 & quid pauper nisi vt pergat illuc vbi est vita? Hic discernit ve-
 re inter sapientes & stultos, quòd sapientes vadunt ad vitam
 æternam, stulti verò ad mortem æternam. De stultitiis singu-
 lorum peccatorum, require in tractatu de Vitiis.

*Tertia partis principalis de quatuor virtutibus car-
 dinalibus Tractatus III. De Temperantia.*

Dico de prudentia, quæ est inter cardinales virtutes, quæ
ordinet ceteras, & sit in vi rationali quæ videtur
nobilior concupiscibili & irascibili, quia ea discernit
homo ab animalibus brutis, dicendum est de aliis tribus. Et
modo de Temperantia & Fortitudine, quàm de Iustitia: quia temperan-
tia, & fortitudo ad iustitiã disponunt & præparant, sicut
pudicitia quæ temperantia refranat, & timor cui fortitudo
stet, iustitiã à suo officio impediunt. Et prius dicitur de Tem-
perantia, quàm de Fortitudine: quia temperantia animam
nat ad id quod est infra se, scilicet ad bona quæ corpori feruntur
fortitudo ad id quod est contra, scilicet aduerfa. Itē temperan-
tia regit homo seipsum, fortitudine & iustitia alios. Prius
& homini vtilius est regere se, quàm regere alios. Sene. si vis
niam tibi subiicere, subiice te rationi: multos enim reges, si
te rexerit. Itē temperantia refranat concupiscentiam animæ
ca bona modica & inferiora, fortitudo verò roborat eam
bona ardua. Illa spiritualem descensum animæ cohibet, illa
rituale ascensum promouet. Cohibitio verò à spirituali descen-
su est prior ascensu spirituali. Item temperantia est in concu-
piscibili: fortitudo verò in irascibili. Operatio verò concupiscibilis
naturaliter videtur esse prior, quàm operatio irascibilis. Vis
concupiscibilis est appetitiua boni delectabilis. Irascibilis est
petitiua boni ardui expediētis: vt est medicina vel scissura
fit propter salutē corporis. Bonū verò expediēs bonū est
dū quid bonū verò delectabile, bonū simpliciter: & propter
est bonū expediēs. Vnde appetitus boni delectabilis naturaliter
est prior appetitu boni expediētis, & est naturalis. Atque
de naturis animalium: Omnia naturaliter appetūt delectationem
Itē vis concupiscibilis motiua est, secundū apprehensionē
vis irascibilis secundū apprehensionē mali. Sicut enim per
apprehensionē boni expectati in concupiscibili fit motus cupiscentis,
& per eius adeptionē seu cōiunctionē fit quies, vel gaudium
anima: sic per apprehensionē mali quod aliquis opinatur subuen-
turū, est timor in irascibili: & per illationē mali quod præuen-
mebat, siue per ablationē boni quod concupiscebatur, fit percu-
tio vel ira in irascibili, & sequitur appetitus vindictæ. Vnde
Aruicena, quæ vis concupiscibilis est imperās moueri, vt appropin-
quetur ad ea quæ sunt necessaria, aut vtilia appetitiu delectationis
ti. Irascibilis verò est vis imperās moueri ad repellendū id quod

putatur nocivum, aut corrumpēs appetitu vincendi. Vnde cum bonum prius naturaliter sit, quàm malum: malum enim dicitur aliquid, secundum Aug. quod adimit bonū, vel nocet bono, operatio concupiscibilis quæ est secundum apprehensionem boni, prior est naturaliter, quàm operatio irascibilis quæ est secundū apprehensionē mali. Præterea primus in ultus à diabolo factus primis parentibus videtur fuisse contra temperantiā. Et in pugna Christi prima tentatio fuit contra virtutem temperantiæ. Prima etiā pars vitæ nostræ alluescit voluptatibus, quarum refrægnatio ad temperantiā pertinet. Propter istas causas merito temperantia fortitudini præponetur: & secundū hunc ordinem modò ostensum numeratur quatuor virtutes, super illud Matt. 23. Erant qui manducaverant, quatuor millia hominum. Gloss. quatuor, propter quatuor virtutes, quibus rectè vivitur, prudentiam, temperantiā, fortitudinem & iustitiā. Eodem etiā ordine enumerantur Genes. 2. in glo. super illud, Qui dividitur in quatuor capita. De temperantiā verò hoc modo dicitur. Primò dicitur acceptiones huius nominis, Temperantia, assignabuntur. Secundo descriptiones eius ponentur. Tertio ea quæ pertinent ad eius commendationem. Quarto agetur de partibus temperantiæ.

De diversis acceptionibus huius nominis Temperantia. CAP. II.

Notandum quòd nomen temperantiæ tripliciter accipitur. Primo pro temperantia in generali, ad quam pertinet cetera circa omne opus virtutis, ne quid parum vel nimis fiat. Ad quod pertinet moderari opus virtutis illo modo de quo loquitur Horatius: Est modus in rebus, sunt certi deniq; fines: Quos ultra citraq; nequit consistere rectum. Sic sumere videtur nomen temperantiæ Bernar. in lib. de consideratione: Temperantiæ est, inquit, non solum iustitiæ, sed & fortitudini, & prudentiæ, modum imponere. Secundo modo dicitur temperantia virtus animi imperus non rectos cohibens. Sic sumitur à Tullio in prima Rhetorica. Tertio dicitur temperantia virtus animam regens circa delectationes corporales, siue circa delectationes quinque sensuum. Gloss. super Matth. 15. Temperantia est refrægnatio cupiditatis ab his quæ temporaliter delectant. Et Aug. dicit temperantiā esse in coërcendis delectationibus pravis.

De descriptione Temperantiæ.

CAP. III.

Temperantia sic describitur à Tullio in prima Rhetorica: Temperantia est rationis in libidinem atq; alios non rectos animi impetus firma & moderata dominatio. Libidinem hic intellige cupiditatē carnalis delectationis. Alios impetus animi

non rectos intellige, vt cupiditatem habendi, vel proximo cendi. His cupiditatibus ratio animi dominatur: non q̄ motus in eis non surgant, sed quia cum emergunt, non fit processus consensus. ¶ Et notandū quod secundū Tullium in lib. de Off. duplex est vis animæ, vna est ratio, altera est appetitus quæ animū rapit. Rationis est dominari, appetitus obtemperare. Tullius in lib. de Offic. sic describit temperantiā: Temperantiā est dominium rationis in libidinem, & in motus alios importunos. secundū Aug. verò in lib. de moribus ecclesiæ, Temperantiā est amor sese integrum Deo incorruptūque seruans. Secundū Macrobiū, Temperantiā est, nihil appetere p̄nitendum in moderationis legem excedere, sub iugo rationis cupiditatem domare. Item Aug. dicit in lib. de Libero arbitrio, quod temperantiā est affectio coercens & cohibens appetitū ab his quæ p̄ter appetuntur. ¶ Et notandum q̄ modus à quo moderatio dicitur, quadruplex est. Primus est, restrictio inordinati appetitus in vi concupiscibili, quæ prona est ad concupiscendū delectatione temporale: vel in vi irascibil, quæ impetuosa est ad repellendū nocium vel corruptens. Secundus cōsistit in priuatione quod est nimis & parum. Tertius in hoc quod opus debitis cūstantiis induatur: & huius tertij modi secundus modus est. Quartus modus est, à quo virtus modestiæ dicitur, quæ huius ponit tertiam partem temperantiæ. De quo infra dicetur.

De commendatione Temperantiæ.

CAP. IIII.

AD commendationem temperantiæ, primò facit quod homini honorem suū custodit. Honor hominis est libertas voluntatis quæ appreheso delectabili, potest illud velle non velle. Genes. 4. Sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. In brutis est seruitus appetitus huic libertati opposita: apprehenso enim delectabili accenditur concupiscentia cordis, & non habent in potestate sua eam extinguere vel temperare. Qui virtutem temperantiæ habet, viuit vt homo, qui eam nō habent brutum. Hiero. Qui post carnem ambulant in ventre & libidine prona, quasi irrationabilia iumenta reputantur. In Psal. Hic cūdo, quod ipsa hominem spiritualiter circumcidit, & inter eos qui sunt de populo Dei, & qui non sunt, vere discernit. Secūdo lib. de quatuor virtutibus: Continentiā si diligis, circumcidet te perflua, & in arētum desideria cōstringe. Continentiā ubi est temperantiā. Iere. 4. Circumcidimini domino, & auferre putium cordiū vestrorum. Deut. 30. Circumcidet dominus De-

trus cor tuū, & cor seminis tui, vt diligas Dominū Deum tuum
 in toto corde tuo. Téperantia opprobriū Ægypti, scilicet mun-
 di superstitiū, aufert à populo Deo. Iosue 5. Hodie abstuli oppro-
 brium Ægypti à vobis. Ambr. Ipsa cauet ne quid nimis. Sapiēs:
 Id arbitror primo esse vtile in vita, Ne quid nimis. ¶ Tertio, q̄
 familiarē Deo reddit. Sap. 6. Incorruptio facit proximum Deo.
 Temperantiā est, vt amor Deo incorruptus atque integer cu-
 stodiatur. Secundum Aug. in lib. de moribus ecclesiā, Ipsa Deo
 seruat integrum cor, quod ipse specialiter requirit. Proverb. 23.
 Præbe fili mi, cor tuum mihi. Aug. 10. lib. Cōfē. Domine, per cō-
 tinentiā colligimur in vnū à quo in multa defleximus. Minus
 enim te amat qui tecū aliquid amat quod nō propter te amat.
 Ipsa assimilat hominē Deo, qui spiritus est, eum spiritualem fa-
 ciendo. Senec. in lib. de quatuor virtutibus cardin. de Cōtinen-
 tia. Desideria tua paruo redime: quia hoc tantū curare debes vt
 desinant, atq; ita quasi ad exēplar diuinū compositus à corpore
 ad spiritum quantum potes adducere. Ipsa filios Dei quasi abla-
 ctat, separando eos à solatio temporalium deliciarum: quod Deo
 valde gratum est. Gene. 27. Abraham in ablactatione Isaac fecit
 conuiuium magnum. Ipsa ad contemplationem Dei præparat.
 Aug. Temperantia est amor ab amore inferiori pulchritudinis
 nos remouens & eleuans ad superiorem. Item in libro Solilo-
 quiorum: Vnum est quod tibi possum præcipere: nihil nobis
 plus penitus esse fugiendum, quam ista sensibilia: cauendumq̄
 magnopere dum hoc corpus agimus, ne quo eorum visco pen-
 az nostræ impediatur, quibus integris atq; perfectis opus est,
 vt ad illā lucem ab his tenebris eualemus, quæ se nec ostendere
 quidē dignatur in hac cauea inclusis, nisi tales fuerint, vt ista vel
 extracta, vel dissoluta possint in auras suas euadere. Temperantiā
 Deo thronum eburneum præparat, significatum per thronum
 eburneum quem fecit rex Salomo. de quo 3. Regum 10. & 2. Pa-
 raliptom. 9. Ipsa etiam in domo eburnea cum delectat. In Psal. A
 domibus eburneis ex quibus delectauerunt te filia regum in
 honore tuo. Ipsa Dei tabernaculum sanctificat. Psal. Sanctificauit
 tabernaculum suum Altissimus. Et vt vno verbo dicamus, adeo
 placet, quod sine ipsa nullus Deo placere potest. ad Rom. 8. Qui
 in carne sunt, Deo placere nō possunt. ¶ Quarto, quod ipsa fræ-
 num est quo corpus humanum à spiritu regitur. Sine quo spiri-
 tus corpori periculose præsidet: sicut aliquis periculose insidet
 equo sine fræno, si equus sit indomitus, & aqua vel aliud peri-
 culum sit propinquū. De hoc fræno Seneca dicit: Impone cōcu-

pifcentiæ tuæ fr̄nũ. ¶ Quintò, quòd ipfa diabolũ offendit mul-
 tum, ficut oppositum eum gaudere facit. Ecclefia. 18. Post coc-
 cupifcẽtias tuas nõ eas, & à volũtate tua auertere. Si enim pro-
 ftes animã tuã cõcupifcẽtias eius, faciet te gaudium inimico-
 tois. Temperantia diabolũ in arido ponit, vbi non habet re-
 quietem. Matthæi 12. Cũ immũdus fpiritus exierit ab homine,
 ambulat per loca arida quærens quietem, & non inuenit. In-
 perantia verò diabolo locum quietis parat, fcilicet humidum.
 Vnde Iob 40. dicitur. Dormite in locis humentibus. Temperan-
 tia liberat ab hofte qui diu hominẽ poffedit, fcilicet à volup-
 tate cui à cunabulis afueuit. Sapiens. Vfus agrẽ dedifcitur. Iden-
 Difficile eft repellere paffionẽ vitæ contemporaneam. Tẽp-
 rãtia hofte cauet, cuius ingreffus pacificus videtur: fcilicet ve-
 lupratem blandientem. Seneca: Voluprates inter res viliffimas
 præcipuẽ extirpa, quæ more latronũ ad hoc nos amplectun-
 tur vt rugulã. Ipfa in prosperis custodit vbi maius periculũ e-
 Greg. Cũ omnis fortuna timenda fit, magis proſpera timen-
 da eſt quàm aduerſa. Hæc enim ſæuiedo crudis, illa blãdimento
 ſeducit. Ipfa vitia carnalia quæ maioris ſunt infamie extinguit.
 ¶ Sextò, quòd ipfa eſt ſtola prima. Luca 16. Proferre citò ſtolam
 primam. Ipfa eſt veſtis de byſſo. Prou. vii. Byſſus & purpura
 dumentum eius. Ipfa cãdor eſt quali materialis reſpectu aliarũ
 gratiarum. Ipfa eſt principium ſpiritualis pulchritudinis, quæ
 conſiſtit in candore & rubore. Cant. 5. Dilectus meus candidus
 & rubicundus. 1. Cor. 15. Qualis cæleſtis, tales & cæleſtes. Cõ-
 primò, quòd vas corporis lyneetũm cuſtõdit. Sapiens: Syno-
 rum niſi vas quodeunque infundis aceſcit. Theſſa. 4. Hæc eſt
 volũtas Dei, ſanctificatio veſtra &c. vt ſciat vniuſquiſque v-
 vas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore. Ipfa honellus
 prouidet illi parti hominis quæ magis ea indiget, fcilicet carni.
 ¶ Octauò, quòd hominem munit ea parte quã infirmior eſt, ſci-
 licet ex parte carnis. Matthæi 26. Spiritus quidem promptus eſt,
 caro autẽ infirmã. Ipfa etiam à deceptione hoſtis familiaris
 ſtõdit. Boët. Nullã verò peſtis efficacior ad nocendum, quàm
 miliaris inimicus. Et vt vno verbo comprehendamus, nõ eſt ali-
 gna ponderatio continentis animæ, id eſt, temperatæ. Eccleſia.
 Quod vocamus cõmuniter tẽperantiam, vocat Sen. cõtinẽtia.
 Tẽperantia turpitudinẽ fugit, & ſic munditiã ſeruãt. Sen. Si
 tinentiã diligis, turpiã fugito antequam veniãt, nec quẽquam
 aliũ vereberis plus quàm te. omnia tolerabilia præter turpitudi-
 nem crede. Ipfa decorem prouidet motibus noſtris. Sen. Si ca-
 timẽ

inens es, & animi tui & corporis motus obserua ne indecori
fuit. Nec ideo illos contempnas quia latent: nam nihil differt, si
nemo videat, dum tu illos videas.

*De partibus Temperantie secundum Tullium. Et de prima eius par-
te, scilicet continentia: & de duodecim quæ nobis dissuadent inor-
dinatum amorem voluptatum.*

CAP. V.

Notandū quod secundū Tullium in prima Rhetorica, Té-
perantia tres habet partes. Prima vocatur ab eo Cōtinētia,
secūda Clemētia, tertia Modēstia. Prima videtur regere animū
quantū ad appetitum boni. Secunda, quantum ad appetitū alic-
ui mali. Tertia, quantū ad exteriora horum indicia. Cōtinētia,
ut ait Tull. est per quā cupiditas cōsiliij gubernatione regitur.
Cōtinētia verō sic sumpta videtur posse diuidi sicut cupiditas,
quæ ipsa refrænatur. diuiditur: & quæ habet duas species, scilicet
inordinatum appetitum delectandi, & inordinatū appetitū ha-
bendi. Sic cōtinētia videtur habere duas partes: vnā quæ refrē-
nat appetitū voluptatū, & aliā quæ refrænatur appetitum diuitia-
rū. Ad quod videtur pertinere quod dicit gl. super illud Luc. 6.
Beati pauperes. Ecce tēperantia, temperantiam vocat paupertatem
spiritus, quæ refrēnat appetitum diuitiarum. Has duas par-
tes continentia tangit Seneca, dicens: Hac mediocritatis linea
cōtinētia obseruabis, vt nec voluptati deditus, prodigus & luxu-
riolosus appareas, nec auara tenacitate sordidus aut obscurus exi-
stas. Circa illā partē continentia quæ appetitum voluptatum re-
frēnat, notandū q̄ duodecim sunt quæ nobis dissuadent inor-
dinatum amorem voluptatū. ¶ Primū est, locus in quo sumus. Au-
gustinus: In valle miserie sumus, vbi eō magis sedū quo minus
bemus. Idē: Nescimus quo sine claudimur in hoc exilio: nō eie-
cit Deus hominem, vt hic faceret alium paradysum. ¶ Secundū
est, tempus in quo sumus. Bern. Vniuersum tempus pœnitentiæ
vigilia quēdā est solēnitatis magnæ, & æterni sabbathi q̄ præ-
stolamur. Vigilia non est tēpus deliciarū, sed festū. ¶ Tertium
est, exemplū Christi & sanctorum. Ber. Christus qui nō falli-
tur, elegit quod carni molestius est: id ergo meli⁹, id vtilius, id
magis eligendum, & quisquis aliud docet, vel suadet, ab eo tan-
quā a seductore cauendū est. 2. ad Cor. 11. In fame, & siti, in ieiū-
niis multis. ¶ Quartū est exemplū eorum quibus amor volupta-
tum nocuit: vt exemplum matris Euæ, de qua Gene. 3. Vidit mu-
lier quod bonū esset lignum ad vescendū, &c. & tulit, & comē-
dit. Exēplum Salomonis, de quo Ecclesiast. 20. Nō prohibui cor
meū quin omni voluptate frueretur: propter quod infatuatus

est. 3. Reg. 3. Quintum est periculum in acquirendo, sumptus
deliciarum multoties enim acquiruntur, vel per mortē propriam
vel per mortem alterius. Noluit Dauid bibere aquam quā
attulerāt tres fortes: sed libavit eam Domino, dicens: Propitius
sit mihi Dominus, ne faciam hoc: num sanguinē hominum
rum qui profecti sunt, & animarum periculum bibam? Melius
esset sine periculo tantū panē & aquam sumere, quā cum pe-
riculo delicias habere. 2. Machabeor. 5. Judas secesserat in de-
tum locū, ibique inter feras cū suis vitam in montibus agere
& scēni cibo vescerent demorabatur ne participes fierent con-
quinationis. ¶ Sextum est, labor qui est in præparando. Epicurus
voluptatis assertor omnes libros suos implevit oleis &
mīs & cibis vilibus, dicēs his esse viuendū: quia carnes & ex-
ta epulæ ingenti cura ac miseria præparantur: maioremque pe-
nam habent in inquirendo, quā voluptatē in abutendo. ¶ Septimū
est, voluptatum breuitas. Senec. Voluptas est brevis, &
dit obiecta: quo avidius hausta est, citius in contrariū recedit.
¶ Octauum est, earum indignitas. Senec. In voluptate nihil
magnificum, aut quod naturam proximam Deo deceat. Nō
animi virilis, sed puerilis, voluptates carnales amare. Ideo
significatur in Scriptura sacra carnalis voluptas, quod est
puerorum: non decet in ætate virili vel senili à mammillis
sugere. Genes. 18. Postquam consenui, voluptati operam
¶ Nonum est penuria fratrum nostrorū & filiorū Dei. Nō
debet Christianum delicias querere, cū sciāt Christū in tot
tribus suis necessaria nō habere. ad Hebræos 11. Fide Moyses
dis factus negavit se esse filium filix Pharaonis, magis eligens
affigi cum populo Dei quā temporalis peccati habere
diratē. Iniqua est partitio, quod inter filios Dei alij superius
habeant, alij necessariis indigeant. Bern. Clamant nudi, clamant
famelici, & conqueruntur: Nobis, inquiunt, fame & frigore
serabiliter laborantibus, quid conferūt tot muratoria, vel
sa in perticis, vel plicata in manicis: nostrū est quod effundit
nobis crudeliter subtrahitur quod inutiliter expenditis. Ideo
Inueniunt otiosi quo delectentur, & non inueniunt miseri
sustententur. ¶ Decimum est, voluptatū impuritas: habet enim
multam amaritudinem annexam. Rectē Deus congregatio-
a quarum appellauit maria. Genes. 1. Multitudini enim delecta-
tionum est annexa multitudo amaritudinum. Boët. Dulcedo
licitatis humanæ multis amaritudinibus resperfa est. Iob 30.
se sub sentibus delicias reputabā. Eccl. 7. Inueni amariorē

te mulierem. Hæc est, voluptas carnis animam separâs à Deo:
 & ideo amarior est morte corporis quæ corp^o ab anima separat.
 Cùm enim Deus melior sit anima, separatio eius erit deterior.
 ¶ Undecimum est, voluptatum vanitas. Eccl. 11. Adolescentia &
 voluptas vana sunt. Vanum est quod nō confert plenitudinem
 continenti. Hier. Voluptas habita, famem, non facietatem parit.
 Eccl. 1. Nō saturatur oculus visu, nec auris auditu impletur. Io. 3.
 Qui biberit ex hac aqua, sitiet iterum. Aug. Anima humana de-
 lectationis avida, ex quo recessit ab vnitare, cùm rerum qualita-
 te non possit, rerum varietate satiari desiderat. Eccl. 20. Dixi in
 corde meo: Vadâ, & affluâ deliciis, & fruatur bonis, & vidi quod
 hoc quoque esset vanitas. ¶ Duodecimum est, eorum noxiteras.
 Nocent autem hominî multipliciter. ¶ Primò, quod multoties
 sunt corpori occasio mortis vel infirmitatis. Senec. Voluptati-
 bus maior pars corporû perit. Idem: Corpus suggerit vanas vo-
 luptates, breues, pœnitêdas, ac nisi magna moderatione tempe-
 rentur, in contrarium abituras. Idem: Ipsæ voluptates in tor-
 menta vertuntur. ¶ Secundò, quia hominem in seruitutem po-
 nunt. Senec. Voluptatibus se immergunt, quibus in consuetudi-
 nē adductis carere nō possunt: & ob hoc miserrimi sunt, quod
 experuerunt, quod illis quæ sunt superuacua, facta sunt neces-
 saria. Voluptas a manibus se quinque iuga supraponit, scilicet
 consuetudines delectationum, quæ sunt secundû quinque sen-
 sus. L. 14. Iuga boum emi quinque. ¶ Tertiò, in hoc quod cor-
 pus spiritui contumax reddit. Prou. 29. Qui delicatè à pueritia
 nutrit seruum suum, postea sentiet eum contumacem. Voluptas
 carni concupiscenti aduersus spiritum in adiutorium fit: vnde
 multoties spiritus succumbit. Ber. Si concupiscentia cœperit ha-
 bere irritamenta, fiunt duo contra vnum, & periclitatur con-
 scientia. ¶ Quartò, quia licet videatur esse medicamentum: ta-
 men facit ad infirmitatis augmētum. Gre. in Moral. Ipsum me-
 dicamentum in vulnus vertitur: quia exquisito remedio, paulo
 citius inhaeretur, ex eo grauius deficimus, quod prouide ad re-
 sectionem paramus. ¶ Quintò, quia multum à salute impedit.
 Ipsa est quasi forte glutinum. Lib. 14. Vxorem duxi, & ideo nō
 possum venire: hæc est voluptas carnis. ¶ Sextò, obliuionem in-
 ducit. Eccl. 5. Non satis recordabitur dierum vitæ suæ, eò quod
 Deus occupet deliciis cor eius. ¶ Septimò, hominem à sapiētia
 impedit. Job 38. Sapiētia non inuenitur in terra suauiter viuē-
 tium. ¶ Octauò, sterilitatem bonorum operum inducit. Esa. 47.
 Et nunc audi hæc delicata. Et paulò post: Venient tibi hæc due

subito in die vna, sterilitas, & viduitas. Ipsa hominē quasi paralyticum efficit. Iere. 31. Vsquequo dissolueris deliciis filia vage Deute. 28. Tenera mulier, & delicata, que super terram ingreditur non valebat, ipsa virilitatem aufert. Esa. 19. Erit Aegyptus quasi mulieres. Ipsa fluuius est in quo Pharaō infernalis mactulos proiici. Exo. 1. Ipsa est aqua Aegyptiis in sanguinem verſa. Esa. 7. ¶ Nonō hominem loquacē facit. Ipsa est fluuius ranas eliciens. Exo. 8. ¶ Decimō, reddit hominem impatientem, retinet in epulone Euangelico. Luc. 16. Amos. 6. Bibentes vinum phialis, & optimo vnguento delibuti: & nihil patiebantur super contritione Ioseph. ¶ Undecimō, melioribus diuitiis privat licet spiritualibus. Ber. Delicata est diuina consolatio: & non rur admittentibus alienam. Columba aquam refugit: aqua licet carnalis voluptatis. Gene. 8. Ber. loquens de illo verbo si ego abiero, paraclētus non veniet. Io. 17. Quis, inquit, aude de cetero carnis illecebris fantastiis deditus paraclētum expectare. ¶ Duodecimō, in pœnā aternā cōmutatur. Apo. 18. Quis glorificauit se, & in deliciis fuit, tātum date illi tormentum & luctum. Aquæ inferiores in mare mortuum descendūt. Ier. 3. Voluptates enim temporales ad amaritudinem aternam cōducunt. Multa quæ valent ad refrenandum amorē diuitiarū, inuenies in tract. de Auaritia. De paupertate etiā spiritus que amor diuitiarū refrenat, dicitur in tractatu de Beatitudinib. c. 22. quæ pertinet ad resignationē huius amoris prætermittimus.

De descriptione Clementiæ. Et quod principi sit maximè necessaria, quot sint etiam quæ possint incitare principem ad clementiam.

CAP. VI.

Clementia est virtus per quā animus in odiū alicuius temperē cōcitus benignitate retinetur. De his que valent ad refrenandū odium, multa inuenies in tractatu de Ira. secundū Seneca. Clemētia est tēperantia animi in potestate vlciscēdi, vbi lenitas superioris aduersus inferiore in pœnis constituēdis. Et attendū, q. licet clemētia necessaria sit omnib, maximè tamē principibus. Vnde Dominus, primū principē populi sui Moysen constituit, qui erat vir mitissimus super omnes homines qui morabatur in terra. Num. 12. & 3. Reg. 20. legitur: Audiuius, q. leges domus Israel clemētes sunt. Hester 17. Volui potētes nequaquam abuti magnitudine, sed clementia & lenitate gubernare subditos. Et Esa. 16. Emitte agnū Domine dominatorē terræ. Et Christo legitur Matt. 21. Ecce rex tuus venit tibi māfuetus. Et eius vocabitur lex clemētiæ. Prou. 17. in signum etiā clemētiæ

unguunt reges Christiani & ecclesiæ prælati. Sen. Nullum
 ex omnibus clementia magis quam regē aut principem decet.
 Item: Clementia efficit ut inter regem tyrannumque discrimen
 sit, id est differentia. ¶ Item notandum quod clementiæ virtus
 mediocritatem servat in parcendo & in ulciscendo. Senec. Tam
 omnibus ignoscere crudelitas est, quam nulli. Modum tenere
 debemus: sed quia difficile temperamentum est, quicquid plus
 quo futurum est in partem humaniorem præponderet. In arcu
 erat virga Aaron cum manna. Ad Hebr. 9. Ille enim qui præest,
 quandoque debet parcere, quandoque ultionem sumere. ¶ Virga
 autem extensa signum erat clementiæ. Hester 8. Ad clementiã
 pertinet maxime temperantia in ultione propriarum iniuriarum.
 Sen. Quemadmodum magni animi non est qui de alieno libe-
 ratis est, sed ille qui quod alteri donat, sibi detrahit: ita clemẽtẽ
 neco non de alieno dolore facile, sed cum qui cū suis stimulis
 irascitur, nõ profliit, qui intelligit magni animi esse iniurias
 summa patientia pati, nec quicquam esse gloriosius principe
 impune læso. Ultimo duas res præstare solet: aut solatiũ affert
 ut qui accepit iniuriã, aut in reliquũ securitatẽ. Principis maior
 est fortuna, quam solatio egeat, manifestiorque vis quam ut alic-
 ui malo sibi vitium opinionẽ quarat. Hoc dico, cū ab inferiorib⁹
 perius violatusque est: clementia principẽ servat, ne impatiẽtia
 vel aliqua alia inordinata affectione ultionem præcipitet. Tul-
 lius in li. de offic. Optandum est ut qui præ sunt reipublicæ, legũ
 similes sint, quæ ad puniendũ nõ iracundiã, sed æquitate ducuntur.
 Ad principẽ verò clemẽtem pertinet illud verbũ Sen. In hac
 cõta facultate rerũ nõ ira me ad iniqua supplicia cõpulit, nõ iu-
 venilis impetus, nõ temeritas hominũ & cõtumacia, quæ saepe
 in nullissimis quoque pectoribus paciẽtiã extorsit. Clemẽtia est
 cõsulã parcẽdi querere. Sen. Alteri⁹ etate prima mor⁹ sum, alte-
 rius vltima: quoties nullã inveni misericordiẽ causã, mihi pe-
 peti. ¶ Itẽ notandũ, quod 12. sunt quæ possunt valere ad incitandũ
 principes ad clemẽtiã. ¶ Primũ est, exemplũ excelsi principis, scilicet
 Dei, de quo Ioel. 2. legitur, quod ipse benign⁹ & misericors est,
 & prestabilis super malitiã. Et Sap. 12. Pareis omnibus, quoniã
 tua sunt. Sen. Si Deus placabilis est, & delicta porctiũ nõ statim
 fulminibus persequitur: quãto equi⁹ est hominẽ hominib⁹ præ-
 positũ, miti animo exercere imperiũ? ¶ Secũdũ est exemplũ crea-
 turarũ inferiorũ, ut exemplũ quod ponit Sen. de rege apum: Ira
 cundissimã, inquit, ac pro captu corporis pugnacissimã sunt
 apes, & aculeum in vulnera relinquunt. Rex ipse sine aculeo est.
 Noluit

Noluit ipsum natura nec sauum esse, nec vltione magno
 turā petere, telumq; detraxit, & irā eius inermē reliquit. Ex
 plar hominib⁹ regibus ingēs. Pudeat ab exiguis animalibus
 trahere mores, quū tanto moderatior hominū animus esse
 beat, quāto vehementius nocet. ¶ Tertiū est naturalis nobilitas
 animorū qui regēdi sunt. Sen. Remissius imperanti melius
 tur: cōtumax est animus humanus, & contrariū atque arduū
 tēs, faciliusq; sequitur quā ducitur. ¶ Quartū est, quōd clemē
 naturæ humanæ cōgruit: crudelitas verò videtur esse cōtra
 turā humanam & quasi bestialis. Sen. Quid istud delectari
 catenarū quocunq; ventū est multū sanguinis fundere, alpe
 suo terrere & fugare? quæ alia vita esset, si leones vrsq; rep
 rēt, si serpentibus in nos ac noxiosissimo animali cuiq; dante
 potestas: ipsa rationis inexperta natura abstinet iuis; & tunc
 inter feras similitudo morū est. Arist. in li. de natura animal
 cit q; nō est auū vnus speciei vt se comedāt. Sen. Ferina rati
 est sanguine gaudere ac vulneribus, ac abiecto homine in
 stre animal trāsire. ¶ Quintū est humani sanguinis pretio
 quo parcissimē vtēdū est. Sen. in epist. Clemētia sanguinis
 tanquā suo parcat, & scit homini non esse homine prodig
 dum. Itē. vtens verbis quæ cōpetunt clemēti principi, Cō
 inquit, imō strictum apud me ferrum est: summa parsimō
 etiā vilissimi sanguinis. Vtinā gladius spiritualis ecclesie
 ctus esset, & vsus ei⁹ parcus. Et subdit Sen. Seueritatē abdi
 clemētiā in procinctu habeo. Greg. Nazianzenus ad Imper
 rē: A christo tibi in homines vita & venia, potestas mortis
 dultā est, & gladius tibi datus est, nō tam vt opereris quā
 mineris, quā eriam depositū quoddā incruentū & impol
 restituas commendanti. ¶ Sextum est, finis propter quem
 cōpēs sunt constituti: vt scilicet medeātur generi humano.
 dicebat Sen. quōd non minus turpia sunt principi multa
 plicia, quā medico multa funera. 2. ad Cor. 10. Potestāte
 nobis Deus in ædificationem, & nō in destructionem vestre
 Idē: Sapiens multa remittet, multos parum sani, sed sanā
 ingenij seruabit. Agricolas bonos imitabitur, qui non tantū
 rectas procerasq; arbores colunt, sed illis quoq; quas alio
 deprauauit causa, ad minicula quibus regantur applicant
 circuncidūt, quosdam infirmas vitio loci, nutritur: videbit
 ingeniū, quā ratione tractādū sit. Idē: Princeps alios ex cō
 suis, quia viles boniq; sunt, libens videat: alios in numero
 linquat, quosdā esse gaudeat, quosdā esse pariat. ¶ Septimū

est, quod oppositū clemētia, scilicet crudelitas, hostes multipli-
 cat. Sen. in li. de clemētia: Voluntas oportet ante saviendi, quā
 causa deficiat. Alioquin quē ad modū præcisæ arbores plurimis
 ramis repullulāt, & multa satorū genera vt dēsiora surgāt reci-
 duntur: ita regia crudelitas auget inimicorū numerū tollendo:
 parentes enim liberiq; eorū qui interfecti sunt, & propinqui &
 amici in locū singulorū succedūt. ¶ Octauū est quod crudelitas
 audaciam maleficiēdi dat. Sen. Temperatus timor cohibet ani-
 mos: assiduus vero & acer & extrema admonens, in audaciā ia-
 cētēs excitat, & omnia experiri suadet. Acerrima virtus est quā
 vltima necessitas extendit. Idē: Videbis sæpe cōmitti, quia sæpe
 vindicatur. Idē: Sūma prudētia, summi viri & rerū naturæ peri-
 tissimi maluerunt velut incredibile scelus & vltra audaciā po-
 tētē præterire, quā dum vindicāt ostendere fieri posse. ¶ No-
 nū est, quod clemētia principi securitatē dat. Sen. Errat si quis
 existimat ibi tutum esse regē, vbi à rege nihil tutum est. Securi-
 tas securitate mutua pascenda est. Non est opus latera mōtium
 calcindere, multiplicibus se muris turribusq; sepire, saluū regē
 clemētia in aperto præstabit, vnū est inexpugnabile munimē-
 tum, amor ciuium. Prou. 11. Clementia præparabit vitam, & se-
 cūto malorum mortem. ¶ Decimum est, quod clemētia re-
 gem roborat. Prouer. 20. Misericordia & veritas custodiunt
 regem, & roboratur clemētia thronus eius. ¶ Undecimum est,
 quod bonitatem & principis & populi consummat. Prouer. 16.
 Clementia regis quasi imber serotinus. Sicut imper tempora-
 neus est ad germinationem: sic serotinus est ad maturationem.
 Temporaneus inchoat quod serotinus consummat. Sic clemen-
 tia regis beneficia est his qui malè se habent quod est consum-
 matæ bonitatis, & facit vt populus vitam suam bene consum-
 met. Multi enim bene finiunt vitā suā, qui malè finiissent, ni-
 si clemēter cum eis actum fuisset. ¶ Duodecimū est, quod cle-
 mētia facit vt princeps temporalis in futuro iudicē vniuersa-
 lem clemētem inueniat, secundū illud Luca 6. In qua mensura
 mensi fueritis, remetietur vobis. Ad illud potest referri illud
 Prouerb. 11. prius positum: Clementia præparabit vitam.

De modestia.

CAP. VII.

Tullius in primo Rhetoric. Modestiā sic depingit: Modestia
 est, per quā pudor honestatis purā & stabile cōparat autho-
 ritatē. Et innuitur in hac descriptione causa & effectus mode-
 stia. Pudor enim qui est timor turpitudinis vel fuga rei inde-
 cētis, declinādo indecētiā in exterioribus efficit ordinationem

extcr

exteriorē que modesta est: & sic cōparatur authoritas seu
 uitas pura nō habēs admisionem sui cōtrarij, scilicet uolūtatē
 & stabilitatis: nō enim est momentanea, sed pmanēs. Et motus
 q̄ ordinatio interior, quæ est cū ratio præest & appetit⁹ ob
 rat, causa est exterioris ordinationis: inordinatio uero interior
 quæ est cū appetit⁹ nō subest, rationi, causa est exterioris in
 ordinationis. Vnde quū animus est iratus, aut metu cōmōtus
 nimis voluptatē appetēs, exteriora mutātur, cor accensum
 multis ire palpitāt, corp⁹ tremit, lingua præpeditur, facies
 secit. Vnde uerū est illud Poëtē: Deprendas animi tormenta
 rentis in agro Corpore, deprendas si gaudia sumit utriūque
 de habitu facies. Ordinatio uel inordinatio exterior signat
 interioris. Eccl. 19. Amictus corporis, & risus dētū, & ingre
 hominis enūtiāt de eo. Grē. in Pastoralib. Intus est cultus
 cōposita seruat exterius mēbra. Qui ergo statū mētis per
 foris in inconstantiā motionis suū, atque exteriori mobili
 indicat, q̄ nulla interius radice subsistat. Notādū quōd modestia
 quo modestia dicitur, est tenerē decorē. Ex est decor iste
 ctu aspectus hominū. Ad cognoscēdum uero aliquid decorē
 nō, attendēdū est an sit naturę cōsentaneū, & an sit personę
 gnū quæ hoc agit, uel cū qua agit. Attendēdū est etiā ad
 gruentiā tēporis uel loci. Decorū est in homine, quod est
 sentaneū naturę excellenti hominis, & est indecens in
 aliquid quod nō esset indecēs in bruto. Itē aliquid est indecens
 in persona prælati, quod non esset indecens in persona p
 Aliquid etiā indecēs est, quia deest cōgruentia tēporis, sicut
 illud Eccl. 20. Ex ore fatui reprobabitur parabola: non enim
 eit eā in tēpore suo. Et ponit exēplum Tullius de duobus
 legis seu conuicijs, scilicet Pericle & Sophocle, corā
 sedētib⁹ pro tribunali quū trāsiret quidā iuuenis pulcher
 xit Sophocles socio suo, O puerū pulchrū. Cui Pericles: Præ
 decet habere nō solū manus, sed & oculos cōtinētes. Si Sop
 eles uerbū prædictū in Athletarū probatione dixisset, iusta
 hensione caruisset. Tullius: Vitiosum est derisorie delicatū
 ferre sermonē. Ratione etiā loci aliquid indecens est: ut in
 cro loco sit aliquid indecēter quod alibi fieret decēter. Not
 notādum quōd modestia indecentiam cauēt in uerbo, in
 motu corporis, in mēbrorū situ, in habitu uel cultu in occa
 sione uel actu. De indecentia in uerbo, risu, & motu, tangit
 in libr. de quatuor Virtutibus, dicens: A uerbis turpibus ab
 neto: quia licentia eorum imprudentiam nutrit. Sermones

les mag
 obsecun
 sine det
 nius est
 ctus. Od
 malign
 iocos ex
 ralis, sed
 sine uilit
 tumulu
 tū curio
 bratione
 errori fa
 requiren
 g a exec
 us ipse, se
 asperans.
 nimia ec
 morus ob
 ris uel sit
 cēuare s
 bus oculi
 suis cōm
 filiarum
 Prou. 6. d
 gito loqu
 primū de
 aduersus
 bēdus est
 tur munc
 pati mod
 Senec. No
 lieres ora
 nantes se
 ad quid
 est corpo
 sed studi
 tepugnā
 dum est
 uel corpo
 bent eni

les magis quam facetos & affabiles ama, rectos potius quam obsecundantes: miscbis interdum seriis iocos, sed temperatos & sine detrimento dignationis & verecundie. Nam reprehensibilis risus est, si immoderatus, si pueriliter effusus, si muliebriter factus. Odibilem hominem facit risus, aut superbus & elatus aut malignus & furtiuus, aut alienis malis euocatus. Si ergo tempus iocos exigit, hos cum dignitate sapientie gere: non erit tibi stertilis, sed grata urbanitas. Urbanitas tua sine dente sit, ioci tui sine vilitate, risus sine cachinno, vox sine clamore, incessus sine tumultu, quies tibi non desidia erit. Idem in eodem: Non sis alioquin curiosus scrutator, neque acerbus reprehensor, sed sine exprobratione corrector, ita ut admonitione hilaritate praeuenias, & errori facile veniam dato, nec extollas quenquam, nec deiicias: requirenti facile responde, contendenti facile cede, nec in iurgia execrationesque discedas. Idem in eodem: Rari sermonis sis ipse, sed loquentium patiens: seuerus ac serius, sed hilari non asperans. Circa motum corporis cauenda est nimia tarditas & nimia celeritas. Senec. Si continens es, & animi tui & corporis motus obsecrua, ne indecori sint. De indecentia in motu corporis vel situ membrorum, tangitur Esaiæ 3. Pro eo, inquit, quod deuatae sunt filiae Sion, & ambulauerunt collo extento, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, & ambulabant, & pedibus suis composito gradu incedebant, decaluaabit Deus verticem filiarum Sion. Ezech. 24. Lateribus & humeris impingebatis. Prou. 6. dicitur de homine apostata: Annuit oculis, terit pede, digito loquitur. Et in eodem dicitur: Sex sunt quae odit Deus, & septimum detestatur anima eius. Oculos sublimes. Iob 15. Currit aduersus Deum erecto collo. In habitu vel cultu iste modus habendus est, ut vitetur agrestis & inhumana negligentia, & habeatur munditia, non tamen nisi exquisita. Hier. Ornatus & sordes pari modo fugienda: quia alterum delicias: alterum gloriam redoler. Senec. Non splendeat toga, nec sordeat. 1. ad Tim. 2. Volo mulieres orare in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate ornantes se. In occupatione vero attendendum est ad naturam: ad quid scilicet aliquis a natura sit dispositus. Qui enim debilis est corpore, & ingeniosus, & viuacis memoriae, non militiam, sed studium literarum sectari debet. Fatuum enim est naturam repugnare, & illud sequi quod non possit assequi. Attendendum est etiam ad aetatem. Aetas enim adolescentiae labore animi vel corporis est exercenda, & authoritati senum subiicenda. Debent enim adolescentes senes vereri, consilio eorum regi, &

exemp

exemplo informari. Senibus verò labores corporis videtur esse minuendi. Animus verò his exercendus est, consilio debent alim iuuare, & exempla imitatione digna eis ministrare. Priuata personæ est pari iure cum ciuibus viuere: prælati verò est æstimare se gerere personam ciuitatis. retinere decus, seruare leges.

De partibus Temperantia prout ipsa est virtus regens animam circa delectationes sensuum, & de ordine dicendorum de eis. CAP. VIII.

DICTO de partibus temperantiæ secundum Tullium, dicitur dum est de partibus temperantiæ prout temperantia virtus est regens animam circa delectationes sensuum. Notandum ergo quòd illæ partes temperantiæ quæ regunt animam circa delectationes quæ sunt secundum gustum & tactum, satis sunt notæ & nominatæ, quæ sunt sobrietas & continentia. Illæ autem partes quæ pertinet ad delectationes quæ sunt secundum visum & auditum & olfactum non sunt ita notæ nec habent specia nomina. Et potest esse in causa utilitas dictarum virtutum: quia de sensibus, scilicet gustus & tactus pertinent ad esse: tres alij pertinent ad bene esse. Mediante gustu assumitur quod per vim nutritiuam corpori vnitur: & sic cõseruatur esse indiuidui. Vnde philosophus est ad cõseruandum esse indiuidui. Mediante verò tactu vim generatiuam transfunditur quod erat in vno corpore in aliud corpus: & sic fit multiplicatio indiuiduorum, & saluatur species in multis indiuiduis, quod non posset saluari in vno indiuiduo si corruptibile. Itæ tactus & gustus sunt principales sensus, alij verò tres sunt ordinati ad illos. Visu enim & auditu & olfactu nutrimentum à lōge agnoscitur, quod gustu de prope agnoscitur. Vnde dicitur in lib. de natura animalium, quòd autem visus acutus est acuti visus, quoniam indiget vt cibum suum videat à motu. Visu etiã, auditu, & olfactu agnoscitur de longe delictiuum corporis, vel delectabile secundum tactum quod de prope tactu decernitur. Prius vidit mulier quòd bonum lignum ad vescendum, quàm de illo gustaret. Gen. 4. & prius vidit Dauid mulierem lauuantem se ex aduerso, quàm adulterium eum ea committeret. 2. Reg. 11. Item sicut dicitur in lib. de natura animalium, sensus tactus in homine subtilis est plus quam alij sensus, & post ipsum gustus. Ceteri sensus in homine sunt hebetiores, quàm in aliis animalibus. Idẽ dicitur in codẽ libro quòd sensus visus in omnibus animalibus est supra auditum sub his olfactus. Tactus & gustus operantur secundum propequitatem obiecti, alij, secundum distantiã. Vnde delectationes quæ sunt secundum tactum & gustum, maiores sunt, quàm

quæ sunt secundum alios tres sensus. Et pronitas ad operationes & delectationes, secundum illos duos sensus, maior est quam secundum alios tres. Et vitia quæ sunt circa operationes & delectationes illorū duorū sensuū magis sunt periculosa: ideo virtutes quæ sunt contra illa vitia, magis sunt necessariae & magis notæ, & habet specialia nomina. Inter virtutes verò pertinentes ad delectationes quinque sensuū, Primò prosequemur de sobrietate. Secundò de continentia. Tertio tangemus de illa temperantia quæ est circa delectationes aliorum trium sensuum.

De ordine dicendorum de Sobrietate. De diuersis acceptionibus huius nominis Sobrietas. De eius commendatione ac officiis. CAP. IX.

Circa Sobrietatem verò primo distinguemus diuersas acceptiones huius nominis Sobrietas. Secundò ponemus ea quæ pertinent ad eius commendationem. Tertio tangemus de officiis ipsius. Circa primū notandū quod nomen sobrietatis quadrupliciter sumitur in Sacris. Quādoq; enim sumitur large pro temperantia, quæ est vna quatuor cardinaliū virtutū; vt Sap. 8. Sobrietate, ait, & prudentiā docet, &c. ad Titū 2. Sobriè, & iustè, & c. Secūdo sumitur pro temperantia quæ est generalis: vt ad Tit. 2. Iuuenes hortare, vt sobrii sint. Glof. in omnibus. Tertio sumitur pro temperantia quæ est circa potū & cibū, vt ad Tit. 2. Adolescentulas, vt viros suos amēt, filios suos diligant, prudentes, castas sobrias. Glo. in cibo & potu. Quarto sumitur sobrietas pro temperantia circa potū tantum, & sic ebrietas est ei opposita. Sic sumitur Eccles. 31. Aequa vita hominibus, vinum in sobrietate: si bibas illud moderatè, eris sobrius. Tertio modo sobrietas hic sumitur, scilicet pro temperantia circa cibum & potum, & circa delectationes quæ sunt secundum gustum.

De commendatione Sobrietatis.

Ad commendationē verò huius virtutis notandū, quod sobrietate suadet nobis natura, scriptura, vniuersa creatura. Natura, modicitate oris humani suadet nobis mediocritatē in sumptione cibi & potus. Homo enim in cōparatione sui corporis parui oris est: vt dicit Arist. in lib. de natura animalū. Oris verò modicitate suadet nobis natura charitatē in sumēdo cibū & potum: vnicū enim os habem⁹, cū duos oculos, & duas aures habeam⁹. Reuerentia verò delectationis quæ nō habetur, nisi in trāsitu cibi, suadet nobis sumptuositatē ciborum delectabilium. Bern. in sermone: Huius tā modicæ partis, scilicet gutturis, tam exigua delectatio quāta paratur sollicitudine, quātam deinde molestiā parit: hinc & morbi varij generātur. Idem: Eriā dissuadet nobis

corruptio cibi & potus, quæ fit postquã in stomachũ descenderit.
 Ioël. 1. Ululate omnes qui bibitis vinũ in dulcedine: peccat enim
 ex ore vestro. Nõ sic est in aliis sensibus: nõ enim corrumpitur
 pulchra quæ videtur, quum semel visa fuerit: nec res odorifera
 quum semel odorẽ eius aliquis perceperit. Naturales appetitus
 animæ nõ sunt deliciarũ. Eccle. 29. Initiũ vitæ hominis aqua &
 panis. Eandem escam assignauit Deus homini & brutis. Genes.
 Ecce, inquit, dedi vobis omnem herbam afferentẽ semen super
 terrã, & vniversa ligna, quæ habent in semetipsis semen super
 generis, vt sint nobis in escã, & cunctis animantibus terræ. Sen.
 Cõsiderate quantũ natura poscat, & quãrũ cupiditas exspectat.
 ¶ Scriptura verò sacra dupliciter suadet nobis sobrietatẽ. Aliter
 cet admonitionibus multis, & sanctorũ exemplis. De admoni-
 tionibus verò paucas ponere sufficiat. 1. ad The. 5. Vigilemus
 quit, & sobrii simus. Et in eodẽ. Nos qui dei sumus, sobrii simus.
 2. ad Tim. 4. Ministeriũ tuum imple, sobrius esto. 1. Pet. 4. Estote
 itaq; prudentes, sobrii, &c. Eiusdẽ 5. Sobrii estote, & vigilate.
 De exẽplis hæc pauca ponere sufficiat. Dan. 1. dicunt pueri
 indolis. Dentur nobis legumina ad vescendũ, & aqua ad bibendũ,
 dum, cibo regio contẽpto. Dan. 10. Trium hebdomadarum es-
 bus panem desiderabile non comedi, & caro, & vinũ nõ intin-
 runt in os meum. Matt. 23. & Marc. 7. dicitur de Ioanne Baptista
 quod esca eius erat locustæ, & mel syluestre. Et Luc. 1. Vinum
 ficeram nõ bibet. Bern. super Cãt. Abstinebo à carnibus, ne
 nimium nutriũt carnem, simul & carnis nutriant vitia. Pater
 ipsum cum mensura studebo sumere, ne onerato vterẽ stant
 orandum tædeat. Et de beato Nicolao legitur, quod cum lacte
 rerur, quarta & sexta feria semel tantũ in die mamillarũ lac
 gebat. Omnis etiã creatura sobrietatẽ suadet, quia in omni
 tura est modus, & mẽsura, secundũ illud Sap. 11. Omnia in
 sura, & numero, & pondere disposuisti. ¶ Item ad comẽdandũ
 nem sobrietatis valere potest, si ostendatur quot & quantũ
 eius effectus, & quã periculosus est homini eius defectus. ¶
 tanlũ ergo, quod sobrietas valet ad sanitatẽ, secundũ illud Eccl.
 Sanitas est animæ & corpori sobrius potus. Sen. in epistola
 pler erit ex causa simplici valetudo: multos morbos, multa
 cula fecerũt. Chry. super epistolã ad Hebr. Nihil sic salutẽ
 sic sensũ acumẽ operatur, nihil sic ægritudinẽ fugat, sicut
 derara refectio. Itẽ sobrietas valet ad virg diuturnitatẽ. Eccl.
 Qui abstines est, adiciet vitam. Item sobrietas valet ad
 ditarem & corporalem, & spiritualem. Eccle. 30. Exultatio

mae & corporis vinum moderatè poratum. Greg. in Moralib. Si à carne hoc quod libet abscondimus, mox in spiritu hoc quod delectat inuenimus. Homo sobrius delectabiliter viuit & dormiendo, & vigilando. Ecce. 31. Somnus sanitatis in homine parcor: dormiet vsque mane, & anima ipsius cum ipso delectabitur. Homo sobrius differt comedere donec esuriat, & tunc etiã panis & aqua delectabiliter ei sapiunt. Augu. in lib. de verbis Domini: Vix fastidiosus satiaris, nescis quomodo sapit q̄ flãmas accendit. Sene. in epistolis: Solus panis bonus fiet, & tibi cum tenerum, & similigineum fames reddet. Ideo non est antè edendum, quàm illa imponat. Expectabo ergo, nec antè edam quàm aut bonum panem habere potero, aut malum fastidire deliero. Bern. in epistolis: Prudenter sobrièque conuersanti, satis est ad omne condimentũ, sal cum fame. Sapiens: Desiderij condimentum, sal cum fame. Sap. Desiderijs omnia condiuntur. Darius in fuga, cum aquam turbidã ex cadaueribus inquinatam bibisset, negauit vnquam se bibisse iucundius. Bern. ad fratres de monte Dei: Panis fursureus & simplex aqua, olera vel legumina simplicia, nequaquam res delectabiles sunt: sed in amore Christi & desiderio eternæ delectationis ventri bene morigerato gratanter ex his satisfacere posse, valde delectabile est. Quot millia pauperũ ex his vel aliquo horũ delectabiliter satisfaciunt naturæ: Facillimum quippe & delectabile esse adiuncto amoris Dei condimento, secundũ naturam viuere, si insania nostra nos permitteret, qua sanata statim naturalibus natura arridet. Chryso. Conferamus, inquit, mensam diuitis & mediocris: discutiamus utroque conuiuas: qui magis, quæso, sunt qui puram verãmq; mensam capiunt voluptatè: illiue qui cœnas prædijs iungunt, quicque ventris distensione rumpuntur, atque oppressione ciborum suorum præmũtur, in quorũ corpore vino inuidante velut naufragij cuiusdã suctu obruta anima necatur, vbi nec oculus, nec lingua, nec pes propriis deseruit officiis, sed omnia mēbra corporis vini vinculis iacent vincta grauius, quàm carenis, vbi nec labor eis ad quietem datur, nec ad salubritatē cedit. Idē Chryso. Hi qui in delicijs & luxurijs vitã ducunt, resoluta quidē corpore, & omni cera molliora circumferunt, atq; infirmitatibus repleta, quibus ad cumulum malorum podagræ tremor & immatura senectus accidit, & est eis vita semper in medicis & in medicamentis. Sensus aucē tardi graues & obtusi, & quodammodo iam sepulti. Idem: Quis hæc iucunda dicat & grata, qui tamen nouerit, quid sit iucunditas & voluptas? Voluptas à prudentibus

ita diffinitur: Voluptas est, quā quis suis desideriis fruitur. Vt
 verò desideriis frui non potest, dum vel aegritudo non sinit, vel
 facietas ipsa desiderij facit ea quæ onerosa sunt ingrata, sine
 dubio etiā voluptas in eis pariter & iucunditas perit. Idē: Con-
 sidera agros qui fastidio perurgētur, quomodo quauis suauis
 & lauti cibi apponantur, oneri eis magis sunt, quā voluptas
 sicut quum per abundātiā cupiditas fuerit extincta, pariter &
 voluptas, & iucunditas, perimitur: quia non tam ciborū gratia
 quā desiderij gignit satisfactio voluptatū. Vnde anima satia
 ta calcabit fauū. Prou. 27. Item de petra melle saturatū
 quandoquidem post multam itineris fatigationem & labora-
 tibus, aquis frigidis ex saxo fluētibus fruebantur, easq; cū mu-
 to desiderio hauriebāt. Hoc ipso ergo quod dulcissimæ, & de-
 derabiles potandi cupiditas explebatur, aquas illas mel appo-
 lauit. Igitur dubitari nō potest, q̄ simplicior victus & mēsa mo-
 dioeris plurimū iucunditati s habeat & voluptatis. Et econt-
 rario diuitum mensæ execrabiles & horridæ, & morborū, & con-
 taminacione plenæ, in quibus molesta sunt hæc quæ delecta-
 lia videntur. Item sobrietates gratiam hominum comparat, hinc
 eius oppositum hominibus exosum reddit. Eccle. 31. Vere quum
 homo frugi his quæ tibi apponuntur, & nō cū māducas mē-
 tum odio habeatis. Item Deum glorificat. 1. ad Cor. 10. Siue
 meditis, siue bibitis, siue aliud facitis, omnia in gloriam De-
 eite. Glo. Si quid manducas & bibis, sumis ad refectiōem cor-
 poris reparacionemq; membrorum, gratias tribuens et qui
 tribuit mortali & fragili ista supplementorum solatia: Cibus
 tuus & potus laudat Deū. Sobrietates etiam in conuiujs nolitas
 Deum pascit, prouidendo ibi puritatem in qua ipse delectatur.
 Can. 20. Qui pascitur inter lilia. Item sobrietates mundiciam pro-
 uidet, vbi maximè immundicia displicet: scilicet in ore de-
 mensam. Inter membra in ore maximè displicet immundicia.
 mensa etiam multum placet mundicia. 2. Paral. 14. Proponuntur
 panes in mensa mundissima. Et Leui. 24. iubetur duodecim pa-
 nes propositionis statui super mēsam purissimam. Sobrietates
 namentum mensæ est. Bern. ad fratres de monte Dei: Si man-
 cas, mensam tuam per se satis sobriam sobrietates tua percom-
 Item sobrietates offensam Dei cauet, vbi maximè caueda est.
 licet cū bonis Dei vtimur. Magna iniquitas est cum Deo
 scilicet agere, quū in mensa eius sumus. Cauent latrones ne
 eant aliquot diebus his cum quibus comederunt. Itē sobrietates
 seruat rationis libertatem quam eius oppositū impedit. Eccle.

Ne comprimar in conuiuio vini. Hiero. in epistolis: Qui inebriatur & mortuus est, & sepultus. Aug. Non est aliud ebrietas, quam manifestissimus dæmon. Huiusmodi enim vir cum se bibere putat vinū, bibitur à vino. Sobrietas pessimā seruitutem excutit, scilicet seruitutē corporis quod ad seruiendū datū est spiritui, & nobilitatē animę seruat. Eccl. 10. Beata terra cuius rex nobilis est, & cuius principes vescuntur in tempore suo ad reficiendū, & non ad luxuriam. Item sobrietas membrū valde nobile regit, os scilicet: sensum etiā pertinētē ad esse, scilicet gustū dirigit, circa quem vitium valde periculosum est. Destructiuum enim esse potest ipse, & esse occasio magnę infirmitatis, vel mortis. Itē sobrietas opus necessitatis regit, in quo sine ipsa frequenter erratur & à iuuenibus, & à senibus. Item ad intelligentiam parat. Vnde Dan. 1. Pueri qui cibos regios, contempserunt grossis cibis cōtenti, intelligentiores ceteris inuenti sunt. Item vigilantiam seruat ad quam Deus monet, Matth. 14. & 25. & 26. Et Luc. 21. Et Marc. 13. Vnde notabiliter sobrietas, & vigilia forciatur. 1. ad Theol. 4. Vigilemus, inquit, & sobrij simus. Et 1. Pet. 5. Sobrij estote, & vigilate. Item ministerio Dei idoneū efficit. Vnde 1. ad Timot. 3. vbi ostenditur qualis debet esse minister Dei, dicitur: Sobrium, ornatum, &c. Et ad Tit. 1. Prudentem, sobrium, cultum, &c. Item ab igne infernali, scilicet luxuria seruat. Vnde poeti qui abstinentes fuerunt, à fornace Babylonica illæsi exierunt, Dan. 3. Sobrietas filios Dei fugientes Ægyptios infernales, per sicum ad terrā promissionis perduxit. Exod. 14. Filij Israël ambulauerunt per siccū, &c. Qui sobrietatē nō habent, in aquis voluptatū submerguntur. Sobrietas primum congressum habet in bello spiritali. Sine ipsa ceterę virtutes frustra pugnāt. Glo. super Matt. 4. Nisi gula prius refrænetur, frustrā contra alia vitia laboratur. Qui poplite flexo aquam biberunt: non permisi sunt ire ad bellum cum Gedeone. Iudic. 7. Poplite flexo aquam bibis, qui voluptuose comedit. Itē sobrietas diabolo aufert ingressum in homine: & sic videtur ei auferre dominiū. Non videtur dominus esse castri, qui non habet ibi ingressum. Sobrietas diabolum in arido ponit, vbi ipse non quiescit. Matt. 12. Ambulat per loca arida quarens requiem, & non inuenit. Piscis infernalis in arido positus palpitat: vt de pisce Tobie legitur Tobie 6. Esa. 50. Computrescent pisces sine aqua. Fames lupum de nemore exire facit, sic sobrietas diabolum de homine. Ipsa anni concupiscenti aduersus spiritum victualia aufert, & igni concupiscentiarum ligna subtrahit; vnde diminuitur vel de-

ficit. Ipsa carnem in potestate sua habet. Gen. 16. Ecce ancilla in manu tua est, utere ea, ut libet. Ipsa. n. ad modum lapidis pretiosi hominem custodit, ne cibus vel potus ei noceat. Si sobrietas defuerit, dum corpus repletur, anima euacuatur, homo depauperatur. Pro. 21. Qui diligit epulas, in egestate erit. Deus blasphematur. Gl. per illud 1. ad Cor. 10. Siue comeditis, siue bibitis, &c. Si modum iurae debitum immoderatione voracitatis excedis, & vinolentia iningurgites, quae a seculum laudes lingua sonet, vita blasphematur. Item venter deificatur. ad Phil. 3. Quorum Deus venter est. Per oris aperta, exercitio vitiorum ingreditur. Iob. 30. Quasi ruptum rostrum & aperta ianua irruerunt super me. Sine sobrietate mensura homini est in laqueum. Eccl. 9. Sicut pisces capiuntur hamo, & aves comprehenduntur laqueo: ita capiuntur homines tempore malum. Tempus malum & periculosum est homini non habenti virtutem sobrietatis tempore praedij. Sap. 14. Creaturae Dei in odium factae sunt & in tentationem hominum, & in insipientiam pedibus insipientium.

¶ De officio Sobrietatis.

Sobrietatis officia duo sic distingui possunt. Vnum est cauere excessum in cibo. Aliud est cauere excessum in potu. Seneca dicitur: bibere citra saturitatem, bibere citra ebrietatem. Luc. 21. Attendite ne prouentur corda vestra crapula & ebrietate. Crapula quandoque sumitur pro excessu cibi solum, ut in praedicto verbo: Quandoque vero communiter pro excessu in cibo, vel potu: ut Eccl. 31. Propter crapulam multi obierunt, qui autem abstinens est, auerget vitam. Et in Psalm. Tanquam potens crapulatus a vino. Similiter nomen ebrietatis quandoque sumitur pro excessu in potu solum: ut ad Ro. 13. Non in comestationibus & ebrietationibus. Glo. Etiam genere masculino dicimus calicem aptum potationi, a quo dicitur ebrietas, quae est nimia potatio vini. Quandoque vero nomen ebrietatis sumitur communiter pro excessu in cibo vel potu. ¶ Et notandum quod sobrietas non ponit modum mensuram solum circa quantitatem cibi, vel potus, sed ponit modum quantum ad omnes circumstantias. Qui enim sobrius est, solum cibum & potum quantum debet, & quando, & quomodo debet. ¶ Vnde possumus distinguere quinque officia sobrietatis. Primum est, cauere ne statutum prandendi terminum praueuiamus. Qui tempus praueuit, non expectat donec salsa praeparata sit, scilicet fames, unde cibum insipidum comedit. Ecc. 10. Beata mensura cuius rex nobilis est, & cuius principes comedunt in tempore suo. ¶ Secundum est, cauere ne cibos lautiores queramus. Victus sit tibi ex facili re: nec ad voluptatem, sed ad cibum accipere.

Talatum tuū fames excitet, nō sapores. Desideria tua paruo redime, quia hoc tantum curare debes, vt desinant. ¶ Tertium est deuitare studiositatē preparandi cibos. Studiosē cibos preparare est hostis nostri gladiū acuerē. Cibus enim delicatus est gladius quō caro vitur contra spiritum. 1. Pet. 2. Obsecro vos tanquam aduenas, & peregrinos, abstinere vos à carnalibus desideriis, quæ militat aduersus animā. ¶ Quartum est, niniū appetitū cibi vel potus refrænare: August. Fieri potest vt sine aliquo vitio cupiditatis vel voracitatis preciosissimo cibo sapiens vitur. Inspiciens autem fœditissimæ gulæ flāma in vilissimū cibū addebeat: & satius quicquid more Domini maluerit piscibus vesci, quam lenticula more Esau. Nō propterea cōtinentiores nobis sunt plerūq; bestię, quia vilio. ibus escis alūtur. Quintū est, mensuram refectiōnis non excedere: Ezech. 4. Cibus tuus quo vesceris, erit in pondere. De hac materia requirē in tractatu, de vitio Gulæ. Solet autem quæri, vtrum qualibet ebrietas seu quilibet excessus in cibo vel potu virtutē sobrietatis destruat, quod si verū esset, omnis excessus in cibo, vel potu mortale peccatū esset: virtutē enim eius nō destruit, nisi mortale peccatū esset. Ad hoc dicendū, quod duplex est modus siue mensura ad sobrietatē pertiñens. Vnus attenditur in cōmensuratione nature. Vnde mensurā sumit cibū, vel potū qui sumit quod necessariū est, & sufficit nature. Immoderatē verō qui sumit plus quā necessariū est. Et iste excessus potest esse & venialis & mortalis. Vnde nō omnis talis excessus destruit virtutē sobrietatis. Alius modus attenditur in comparatione boni tēporalis ad æternū. Vnde secundū hoc modū seruat quis in sumendo cibum & potū, quādo tēporale bonum non præfert vel æquat æterno bono. Immoderatē verō se habet sumendo cibum & potum, quum tēporale bonum præfert vel æquat æterno. ¶ Et talis excessus mortale est peccatum, & destruit virtutē sobrietatis.

De diuisione Temperantia que est circa delectationes que sunt secundū tactū. Et de ista parte temperantia que pertinet ad mēbra generationi deputata, que potest continētia appellari, ac eius descriptione, commendatione, & diuisione.

CAP. X.

DICTO de sobrietate, quæ est temperantia circa delectationes secundum gustum, dicendum est de temperantia illa quæ attenditur circa delectationes secundū tactum. Multiplex verō est delectatio secundū tactum. Quædam est in suauitate vestitū, quædam in suauitate lectorū, quædam in suauitate vngentorū, quædam in suauitate balnearū. Quædam verō in carnali cōta-

Etu, quæ duplex est: quædam pertinens ad membra generationi
 deputata, quædam pertinens ad cætera membra. Temperantia ve-
 rò circa delectationes prædictas vocari potest continentia. Maxi-
 mè verò vfitato sermone, continentia vocatur temperantia illa
 quæ cauet illicitas delectationes secundum tactum quo ad membra
 quæ generationi deseruiunt, quæ sic describitur: Continentia est
 abstinètia ab omni coitu illicito. Et est hæc virtus multum neces-
 saria: regit enim membra illa in quibus maxime sequitur concupiscentia:
 mouentur enim quædoque homine inuito, vel dormiente. Et
 dicitur in lib. de natura animalium, quod accidit hominibus, & qua-
 drupedibus coitum desiderantibus subito spermatizare, quibus
 dam ad tactum mutuum, aliis ad solum aspectum. Horum membra
 effranchatio multum periculosa est, vt ostensum est in tracta-
 tu de vitio Luxuriæ. Cum generatio sit ingressus in esse, ipsa est
 velut quædam porta diligenter custodienda. Cuius Deus vult Do-
 minus esse: ideo in membro generationi deputato, specialiter ve-
 luit signum suum ponere, scilicet circumcisionem. Circumcisio
 specialis figura videtur fuisse continentie. Continentia in Scrip-
 tura sacra multum nobis suadetur. Exod. 10. Renes vestros accinge-
 tis. 4. Reg. 4. Accinge lumbos tuos. Job. 38. Accinge sicut vir lum-
 bos tuos. Luc. 12. Sint lumbi vestri præcincti. ad Ephes. 6. Sint
 succincti lumbos vestros. Continentia zona aurea est sponsæ
 regis cælestis ad decorum data. Daniel. 10. Ecce vir vnus vestitus
 lineis, renes eius accincti auro obrizo. Apocal. 1. Vidit Ioannes
 similem filio hominis præcinctum ad mammillas zona aurea.
 Eiusdem 17. Exierunt septem angeli præcincti zonis aureis circa
 pectora. Zona aurea circa mammillas vel pectora, est continentia
 cordis. Aurum obrizum circa renes, est continentia carnis. Au-
 rum in igne seruat: continentia igne luxuriæ non laeditur. Ad
 commendationem continentie faciunt ea quæ valent ad detesta-
 tionem luxuriæ. De quibus require in tractatu de Luxuria. Et
 tantum quod tres sunt partes continentie. Inter continentes enim
 qui à coitu illicito abstinēt, quidam sunt qui ita abstinēt à co-
 itu illicito, quod vtuntur licito, quorum continentia dicitur con-
 iugalis. Quidam verò non solum abstinēt ab illicito, sed etiā ab
 licito. Quod contingit in duplici statu. Vel in eis qui habent in-
 tegritatem carnis, quorum continentia dicitur virginalis: vel in
 eis qui habent carnem corruptam, quorum continentia dicitur
 vidualis, quantum, ad personas illas quæ fuerunt in matrimo-
 nio. Quantum verò ad personas quæ non fuerunt in matrimo-
 nio, non habet speciale nomen quo vocetur.

De continentia virginali, & primo de distinctione nominis virgin-
tatis ac eius descriptione, de eius commendatione, de his que virgi-
nes timere debeant, de triplici aureola, & quinque causis propter
quas multum competeit officio predicationis abrenuntiatio pro-
priorum.

CAP. XI.

Inter has verò tres species continentia, primo dicitur de vir-
ginali, quæ caeteris prior est & tempore, & dignitate. De qua
hoc ordine dicitur. Primo ostenditur quot modis nomen vir-
ginitatis sumitur. Secundo, descriptio virginitalis ponetur &
trahitur. Tertio, commendationi eius insistetur. Quarto, de
his que specialiter virginibus sunt timenda. Quintò, tangetur
de triplicia aureola virginitali debita.

¶ De distinctione nominis Virginitalis.

Circa primum notandum qd nomen virginitalis quadrupli-
ter sumitur. Quandoque pro incorruptione fidei 2. ad Cor. xi.
Respondi vos vni viro virginem castã exhibere Christo. Glo.
Virginitas cordis fidelis est incorrupta. Quandoq; carnis in-
corruptas. Vnde glo. Aug. super verbũ prædictũ: Virginitas carnis
corpus est intactũ. Idẽ cõtra Iulianum: Pudicitia est res mentis,
virginitas corporis. Quandoq; autem pro pudicitia mentis cũ
virginitate carnis, quantum ad propositũ seruandũ eam. Sic vir-
ginitas mansisset in Lucia, si inuita fuisset corrupta. Quãdoque
verò pro pudicitia mentis cum integritate carnis, non solũ in
proposito seruandũ eam, sed etiam in re. Et virginitas sic sumpta
excellenter accipitur: & habentibus virginitatem talem, cõue-
niat deferre anulum aureum in ecclesia militante, in signum,
quod sunt sponsæ Christi. In triumphante verò ecclesia merito
hanc virginitalis aureola reddetur.

¶ De descriptione Virginitalis.

Circa secundum notandũ qd Virginitas sic describitur: Vir-
ginitas est in carne corruptibili perpetua incorruptionis medi-
tatio, ad est, propositũ seruandũ perpetuã incorruptionẽ. Carnem
vero corruptibile, intellige carnẽ possibile corrũpi: siue neces-
sario corrũparatur, vt in statu peccati: siue possibile corrũpi, & nõ
corrũpi, vt fuit caro Adã in statu innocentie. ¶ Et notandũ quòd
corruptio carnis quẽ accidit ei quã habet propositũ cauẽdũ car-
nis incorruptionẽ omnino cõtra suam voluntatẽ, nõ priuat eam
aureola. Vnde dixit Lucia: Si inuitã me violaueris, castitas mihi
applicabitur ad coronã. Aufert tamẽ insignia quẽ dãtur specia-
liter sponis Christi in ecclesia militante, vt est anulus aureus. Aug.
Virgines quã corrupte sunt semel, nõ audeãt se sacris virgin-

bus adæquare. Leo papa: Familia Dei quæ oppreffione beatæ
ca integritatē perdiderūt pudoris, laudabiliores erūt si se
taminatis non audeant comparare virginibus. Ratio huius
quia in militante ecclesia operamur secundum iudicium
nū q̄ est secundū illud quod apparet. In triūphātē verō feci
diuinū. Deus autē intuetur cor. 1. Reg. 16. Vnde cū nō apparet
quod inuita sit corrupta non defert insignia virginalia. Cor-
ptio verō carnis ex volūate mētis preueniens, siue cū culpa
extra matrimoniū, siue sine culpa, vt in matrimonio priuata
lo aureo in præfenti, aureola in futuro. Corruptio verō mētis
si p̄ penitentiā reparata fuerit, & finale propositū seruādi car-
integritatē affuerit, non priuat anulo aureo in præfenti, nec
reola in futuro. Integritas verō carnis in ea quæ carnis opus
perit, non est digna aureola. Hier. Nihil prodest carnem beatam
virginale; si mētē quis nupserit. Aug. de virginitate: Felicitas
hi viderūt nupta mulier, quā nuptura virgo: habet enim in
quod ista cupit, præfertim si nondū sponsa cuiusquam fuerit
vni studet placere, cui data est: hæc multis, incerta cui datur.
Hæc vni pudicitiam cogitationis defendit à turba, quod
adulterum, sed maritum querit in turba.

¶ De commendatione Virginitatis.

¶ Notandū q̄ virginitas est; pretiosus thesaurus absconditus
in agro corporis. Mat. 13. Pretiositas huius thesauri tanta est
ipse nō solū sit pretiū gloriæ æternæ, quæ omnib⁹ ecclesiis
munis, sed etiā specialis gloriæ. Debetur enim ei nō solū aurea
sed etiā aureola. Exo. 25. Præceptū est, vt fieret mēsa, & super
sā corona, & sup coronā coronula, qua figurata est aureola
thesaurū qui inuenit, abscondit: quia qui eius pretiositatē
git, seculo renūtiās mōnasteriū sibi elegit, vbi in abscondito
Dei viuit. Ber. Necessē habemus abscondere siqd habemus
quoniā thesaurū regni cęlorū qui inuenit homo abscondit
pter q̄ in claustro, & syluis abscondimur. Nec hoc infirmitas
Credo enim hic esse, si quartā partē corū quæ faciunt seculum
taret, q̄ nō vt sanctū adoraretur, reputaretur vt angel⁹. Nō
tē quotidie tāquā negligēs increpatur. Thesaurus iste regni
lorū similis est. Vita enim virginū cęlesti vitæ multū affert
tur. Mat. 23. Simile est regnum cęlorū decē virginibus. Vir-
tas ponit in statu cęlesti, quantū ad incorruptionē carnis.
24. In resurrectione neque nubēt neque nubētur, &c. Ber. Hoc
de castitate, cuius dignior species est virginitas: Hæc in
hoc mortalitatis loco, & tēpore quendā statū immortalis

representat. Hæc instar odoriferi balsami, quo cõditã cadauera
 corrupta seruãtur, sensus, & artus cõtinet & stringit. Virgines
 designatæ sunt per pelles hyacinthinas: quæ in tabernaculo su-
 periores fuerũt. Exo. 26. Et ibi dicit gl. Beda: Hyacinthus est cæ-
 lestis coloris. Et subditur: Per pelles ergo hyacinthinas exprimi
 tur virtus illorũ, qui mortificatis illecebris carnis, cælestẽ in ter-
 restri vitã gerunt, & inter homines positi angelicã puritatẽ imitã-
 tur, quia neq; nubet neq; nubetur. Et subditur Meritõ ergo pel-
 les hyacinthinae supremũ locũ tenet, & color cælestis celo pro-
 mittit. Cyprianus: Imaginem eius qui de cælo est, portat virginĩ-
 tas. Amb. super illud 1. Cor. 7. Bonũ est homini sic esse. Super-
 additur virginitas conditionem humanæ naturæ, per quã ho-
 mines angelis assimilantur. Maior tamen victoria est virginũ
 quam angelorũ. Angeli enim sine carne viuunt: homines verõ
 virgines in carne triumphant. Hier. In carne præter carnem vi-
 uunt, nõ terrena vita est, sed cælestis. Bern. in epistolis: Angelus
 habet virginitatẽ, sed non carnem. Sanè felicior, quã fortior
 hac parte. Optimus & optabilis valde ornatus ille, qui & an-
 gelis possit esse inuidiosus. Renuit angelus adorari à Ioãne vir-
 gine. Apoc. vii. Vide, inquit, ne feceris: cõseruus tuus enim sum.
 Virgines etiã similes regno cælõrũ sunt diuina in habitatione.
 Deus enim habitat in cælis. Regnũ cælõrum absconditum est.
 Mira res, cum terra in cælo recludi debeat, in virginibus cælum
 terræ includitur. Esa. 50. Induã cælõs tenebris, & ponam sacco
 experimentũ eorũ. Luca 12. Regnum Dei intra vos est. ¶ Vita
 virginum vita regia est, cum ipsæ sint sponsæ regis cælestis, &
 cõreginae. Ipsæ etiam regnant in regno sui corporis. Virgines
 enim figurã tenent ecclesiæ triumphantis, ideo nõ consecratur
 nisi virgo, licet episcopus consecratur qui virgo non est. Sancti-
 tas enim virginis, sanctitatem signat ecclesiæ triũphantis, cũ
 sanctitas episcopi significet sanctitatẽ ecclesiæ militantis. Vir-
 ginibus cõpetit illud 2. ad Cor. 4. Habemus thesaurum in vasis
 fictilibus. Virginitas thesaurus est niueus. Job 18. Nunquid in-
 gressus est thesaurus niuis? Thesaurus est propter pretiositatẽ.
 Ecel. 26. Non est digna ponderatio continentis animæ. Niueus
 propter puritatẽ. Virgines propter puritatẽ lilio comparantur.
 Cant. 2. Sicut liliũ inter spinas, &c. Item, Qui pascitur inter
 lilia. ¶ Et notandũ, q; virginitas flos est, qui si debito modo ser-
 uetur, non decidit: quem ventus vanæ prosperitatis non deicit,
 nec hyems aduersitatis lãdit. Hunc Ioãnes Euãgelista ferè cen-
 tũ annis seruauit. Hic est flos qui omnẽ fructum terrenũ exce-
 dit.

dit cum etiam fructui conjugali componatur, hac occidit
 beat⁹ Matthæus occisus est, quia noluit cōsentire, vt Iphigenia
 quæ virginitatem nouerat, euidam regi nuberet. Flori virginitatis
 Deus pro fructu accedit. Sap. 3. Felix sterilis & incolore
 nata, quæ nesciuit thōrū in delicto, habebit fructū in respectu
 ne animarū sanctarū. Super hūc florē Spiritus sanctus quiescit
 Esa. 11. Flos de radice eius ascendet, & requiescet super cū
 ritus Domini. Virgo non est arbor sterilis & maledicta: sed in
 reno fructui præponit caelestem, & carnali spiritualem. Esa.
 Non dicat eunuchus: ego lignum aridum. Ibidem promittit
 Dominus nomen eunuchis melius à filiis & filiabus. Non
 angelus arbor sterilis vel maledicta, et si fructum carnalem
 habeat. Hier. Nuptiæ terrā replēt, virginitas paradysum.
 notādū, quod liliū sex habet folia cādida, & aliqua grana
 aurea. Velut sex folia in virgine sunt sex quæ valēt ad cōser
 tionem incorruptionis. ¶ Primum est sobrietates, quod foras
 lacerat: excessus in cibo & potu, quasi quædā spina, quæ via
 ad luxuriam. Loth inebriatus perpetravit incestum Genes.
 Prou. 20. Luxuriosa res est vinum. ¶ Secundum est labor. Quæ
 spina lacerans est quies ignauia, vel otiositas quæ est via ad
 xuriā. Ezech. 16. Hæc fuit iniquitas Sodomę fororis tuæ: super
 bia, saturitas panis, & abundantia, & otium. ¶ Tertium est
 bitus asper & humilis. Ber. in epist. Vt atate tenerā ordinis
 ritas teneat, memēto quod asperior carduus pannū facit: leu
 rem, & conuersatio conscientiam. Velut spina lacerans est
 perbus habitus vel mollis, quæ via est ad luxuriā. Num. 25. In
 Israël fornicati sunt cū mulieribus Moabitarū quæ se ornau
 rant. 1. ad Tim. 2. Non in tortis crinibus, aut auro vel margar
 tis, vel veste pretiosa: sed quod decet mulieres promittētē
 tatem. ¶ Quartum est, custodia sensuum, præcipuē illorum
 qui nobis remota ostendunt, vt est visus vel auditus. Velut
 na lacerans est curiositas videndi vana vel audiendi noua.
 via est ad luxuriam, vt patet in Dina filia Iacob, quæ egressa
 videret mulieres regionis illi⁹, corrupta est à Sichē filio Em
 Gen. 34. ¶ Quintum est, modestia sermonis. Velut spina lacerans
 est loquacitas, vel turpitudine sermonis. Seneca: A verbis turp
 abstineto, quia licentia eorū imprudentiā nutrit. Prouer. 7. In
 mulier occurrit illi ornatu meretricio præparata ad capiē
 animas garrulas. 1. ad Cor. 5. Nolite seduci: Corruptunt
 bonos mores cōfabulationes pessimæ, vel colloquia mala. H
 si sermo virginis prudēs, modestus, & rarus: nec tam eloqu

pretiosus, quàm pudore. ¶ Sextum est, fuga occasionū pec-
 candi. Velut spina lacerans est nimia domesticitas: virgo debet
 esse aliquantulum sylvestris: Sylvestria animalia solent habere
 pulchriorem pellem quàm domestica. Opportunitas peccandi
 est ad luxuriam: vt patet in Thamar corrupta ab Amon fra-
 tre suo, quia sola cum solo fuit in thalamo. 2. Reg. 13. Gen. 18.
 Ne stes in omni loco circa regionem. Ber. Solent virgines quæ
 videntur virgines sunt, semper esse pauidæ & nunquã esse securæ: &
 vt caueant timenda, etiam tuta pertimescere. Quasi grana au-
 rea sunt tres modi diligendi Deum, quos distinguit Bernar. di-
 cens: Disce amare dulciter, amare prudenter, amare fortiter.
 Dulciter ne illecti: prudenter, ne decepti: fortiter, ne oppressi ab
 amore domini auertamur. Vel grana aurea possunt intelligi
 amoris diuini amoris ex diuersis causis procedentes. Amandus
 enim est Deus, quia creator, quia recreator, quia remunerator.
 Item virginitas principium est spiritualis pulchritudinis. Pul-
 chritudo sponsæ sicut & pulchritudo sponsi consistit in cãdore
 & robore. Cant. 5. Dilectus meus candidus & rubicundus. 1. Cor.
 13. Qualis cælestis, tales & cælestes. Dignior verò species candor
 spiritualis est virginitas. Bern. Candor lucis æternæ est sa-
 pientia, & cãdidam oportet esse animam in qua ipsa sedere ele-
 git. Virginitas thronus eburne⁹ veri Salomonis est. 3. Reg. 10.
 Fecit Salomon thronũ de ebore grandem. Virginitas animam
 Dei sponsam efficit. Vnde Leuit. 21. Dicitur de summo sacerdo-
 te: Virginem ducet vxorem. 3. Reg. 1. Quæramus domino no-
 bisco regi adolescentulam virginem. Esther 2. Quarantur regi
 puellæ virgines. Psalm. Adducentur regi virgines. Virginitas
 omnibus modis Deo coniungit. vnde Cantic. 5. dicitur virgini à
 Christo: Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, im-
 maculata mea. Eiusdem 4. Veni de libano spõsa mea, &c. Liba-
 nus interpretatur candidatio. Virginitas Deo & hominibus gra-
 ta est. Eccles. 40. Edificatio ciuitatis confirmabit nomen, &
 super hanc mulier immaculata cõpurabitur. Hier. Multũ distat
 inter puritatem virginalis animæ nullã contagione polluta, &
 labes eius quæ multorum libidini subiacuit. Isid. Quidam in
 senectute luxuriose viuentes, in senectute continentis fieri dele-
 ctantur, & tunc eligunt castitati seruire, quando libido seruos
 habere contempsit. Virginitas velut campus est torius picturæ
 spiritualis, super eam picturam aliarum gratiarũ ponit Deus.
 Eccles. 25. Gratia super gratiam, mulier sancta & pudorata. Virgi-
 nitatis Dei amicum & familiarem reddit. Vnde Ioannes virgo
 special

specialiter vocatur discipulus quē diligebat Iesus. Ipse tāquam
 familiaris Christo supra pectus domini recubuit. Ioan. 13. Ibi
 penult. Amantissimus domini habitabit confidenter. Sap. 6. Ibi
 corruptio facit esse proximum Deo. Beda super Lucam: Sicut
 Christus in summa pace natus est, ut se pacem diligere ostē-
 deret: ita de virgine natus est, ut se virginē decus diligere os-
 traret. Ad literam: Christus toto tempore vitæ suæ fuit virgo
 & virginem matrem habere voluit, & virginem patrem. Iohannes
 creditur virgo fuisse, & Ioannes familiaris eius virgo fuisse.
 Ambulans in via immaculata hic mihi ministrabat. Virgines
 dulcius & tenerius à Deo diliguntur. Vnde Ioānes virgo
 est ad patres suos, tā extraneus à dolore mortis, quam ad
 corruptione carnis noscitur alienus, ut dicitur in prologo
 Ioannē. Nō enim trāsit de mundo per dolorē martyrii, ut
 sancti & apostoli. Virgines merito in Deo delicias inveniunt
 quia amorē eius delicias carnis relinquunt. Bern. in epistola
 Quomodo ignis & aqua simul esse nō possunt: sic spiritus
 & carnales deliciae in eodem se non patiuntur: ubi curiositas
 rum diuersitas, ubi diuitis supellectilis discolor varietas, non
 pariter pascit & caelestis panis ieiunam deserit mentem. Num
 31. dicit Moyses: Mulieres quæ nouerunt viros in coitu, ingre-
 te: puellas autem & omnes fœminas virgines reseruare, min-
 agens cum virginibus, quàm cum corruptis. Virginitas agens
 sequitur quocumque ierit. Apocal. 14. Ipsa etiam cātar cantum
 nouum, quod aliis cantandum non conceditur. Ad literam
 lent virgines dulcius cantare, quàm corrupte. Apoc. 14. Et
 bant quasi canticū nouū ante sedem, &c. & subditur: Et non
 poterat dicere canticum illud, nisi illa centum, &c. Hi sunt
 cum mulieribus nō sunt coinquinari: virgines enim sunt
 in Pastora. Singulariter canticum Agno cantare, est cum
 perpetuum præ ceteris fidelibus etiam de carnis incorrupte
 gaudere. Virgines enim sunt superior pars ecclesie. Cyprianus
 Virginitas est portio illustrior gregis Christi. Aug. Nunc
 virgines, sermo est, ad quarum quo gloria sublimior, maior
 cura. Apocal. 14. Hi empti sunt ex hominibus primitiæ Dei
 Agno. Hier. Si virgines primitiæ sunt: ergo vidua, & quæ
 trimonio sunt erunt post primitias. Idem: Ecclesia matrimonio
 non damnat, sed virginitati subiicit. Idem: Virgo maioris
 apud Deum est, dum id contemnit quod si fecerit nō delin-
 Idem: Plus amat virgines Christus, quia sponte tribuunt
 sibi non fuit imperatum. Itē Hier. loquens de illo verbo Apoc.

ad Cor. 7. De virginibus præceptum domini non habeo. Quare, inquit præceptum domini non habet de virgine? Et respondet, quia maioris meriti est quod non cogitur & offertur. Virginitas difficile seruetur, & ideo maioris meriti est. Idem: Libido honestas mentes libentius persequitur. Et iterum: Libido virginibus maiorem parit famem. Dulcius enim æstimatur quod neferetur. Virginitas expeditum & liberum reddit ad seruiendum Deo. ad Corin. 7. Qui sine vxore est, sollicitus est quæ domini sunt, &c. Et subditur: Mulier innupta & virgo cogitat quæ domini sunt, vt sit sancta in corpore & spiritu. Hier. Si nil aliud esset, & nulla merces virginem amplior sequeretur: sufficeret ei hæc sola prælatio, cogitare quæ domini sunt. Osee 10. Diuisum est cor eorum, nunc interibunt. Virgines habet Deus tanquam proprios seruientes. Vnde ad virginatatem pertinet illud Cant. 1. Dilectus meus mihi, & ego illi. Virginitas in veste immaculata Deo ministrat. Apo. 14. Sine macula sunt ante thronum Dei. Et competit illud Eccles. 24. In habitatione sancta coram ipso ministravi. Luxuria vestem corporis maculat. In canonica luxuria: Odientes eam quæ carnalis est maculatam tunicam. Esa. 9. Vestimentum mistum sanguine erit in combustionem & cibus ignis. Virgo castrum debilissimum tenet toto tempore vitæ suæ contra illum. De quo scriptum est Iob 41. Non est potestas in terra, quæ comparatur ei. Et ideo merito super alios coronatur. Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit. 2. ad Tim. 2. Virginitati debetur fructus centesimus, cum continentia viduali debeatur fructus sexagesimus, & coniugali tricesimus. Matt. 13.

De his quæ specialiter virgines timere debent.

Notandum quod sex sunt virginibus multum timenda. Primum est superbia. Aug. in lib. de virginitate. Non solum prædicanda est virginitas vt ametur, verum etiam monenda ne inflectatur. Idem in eodem: Superbia amplius amplioribus insidiatur. Non ego talibus magnam curam humilitatis ingero, in quibus superbia ipsa confunditur: quo magis inest alicui vnde sibi placeat, eo magis vereor ne sibi placendo illi displiceat, qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Idem in eodem: Metuo tibi vehementer, ne quæ te agnum quocumque ierit secururâ esse gloriaris, eum per tumorem superbiæ sequi per angustia ne possis. Et iterum: Bonum virginitatis quæto magnam video, tanto ei ne pereat futuram superbiæ pertimesco. Bern. super Missus est: Pulchra permillio virginitatis & humilitatis: non mediocriter placet Deo illa anima, in qua humilitas commendat virginitatem, & virginitas

exornat humilitatē. Poteſt placere humilitas quæ virginem
deplorat amiſſam: ſine humilitate audeo dicere, nec virginem
Mariæ placuiſſet. Maria virginitatē oblita gloriatur de humi-
tate, & tu negligēdo humilitatem blandiris tibi de virginitate.
Aug. in lib. de virginitate: Facilius ſequuntur agnū, & ſi nō
cūq; ierit, certe quocūq; potuerint, cōiugari humiles, quam
perbiētes virgines. ¶ Secundū eſt fatuitas. Hanc fatuitatē
cialiter intelligo defectū charitatis. Si dilectio Dei eſt hono-
lis ſapiētia, Eccl. 1. defectus diuinę dilectionis eſt deteſtabilis
tuitas. Magna fatuitas non cauere defectum illius rei, ſine
cætera nō profunt. Fatuę virgines nō ſumpſerunt oleum ſecū
cū lampadibus, Matt. 25. Bern. in epiſt. Caſtitas ſine charitate
pas eſt ſine oleo: ſubtrahē oleū, lampas non lucet: tolle chari-
tem, caſtitas non placet. Exempla quōd magis tenetur virgines
& caſtæ perſonæ diligere Deum & proximū, quā alie. Primum
exēplum eſt iſtud. Magis tenetur diligere medicū ille qui ſe
per cōſeruatus eſt ab eo in ſanitate, quā ille qui incidit in
bus inſirmitatibus, & poſtea ſanat⁹ eſt ab eo. Sic qui cōſeruatus
eſt à Deo in virginitate, vel in caſtitate, magis tenetur diligere
Deum. Item magis tenetur diligere ille aliquem dominū qui dedit
equū bonū, qui bene & ſanē duxit & reduxit eū, quā ille qui
buit ab eo equū licet bonū, tamē cecidit & leſit eū. Itē magis
tenetur diligere ille, qui multa bona recipit ab aliquo domi-
nū, quā ille qui recipit ab eo debita dimiſſa. ¶ Tertiu eſt tepiditas
quę ſolet accidere in virginibus ex hoc quōd cōſiderant ſe
peccaſſe. Cōtra quod dicit Aug. in lib. de virginitate: Quod
riras dixit q; ille cui modicū dimittitur, modicū diligit
ardentiſſimē diligatis cui diligendo à coniugiorum nexibus
berī vacatis, deputate vobis tanquam omnino dimiſſum, quod
quid à vobis nō eſt illo regente cōmiſſum. Multo ardētius
debet diligere illum qui ſagitiōſis ad ſe cōuerſis, quęcūq; ca-
ſit, in ea te cadere non permiſit. Quid habes quā nō accepit
qua peruerſitate min⁹ diligis à quo pl⁹ accepit? Cogita omnia
peccata ſic habenda tanquam dimittantur, à quibus Deus ex-
dit ne committantur. Noli modicum diligere, quaſi à quo
modicū dimiſſum eſt: ſed potius multū dilige à quo tibi
tributum eſt. Contra hanc tepiditatem valet virginitas
habeant frequenter vinum ſacrę ſcripturę, quod eſt vinum
minans virgines. Zac. 9. id eſt affectiones virginales. Ad iſtā
let meditatio Domintę paſſionis. Thren. 1. Torcular calce
Dominus virgini filię Iuda. Iſtud torcular fuit preſſura

In hoc e
vino stol
derit ele
lum. H
quā pr
gine eſt
ginitas
& purpu
eſt in vir
ſi non ali
us haben
erterius
bus mort
tis, vbi o
Chriſti el
cular. Ad
hequente
Greg. Sp
apiunt
Orulieiu
loſe, & re
ſpōſa Ch
putat ſed
holis: Tar
ille cui pl
quicquid
offendar
ſpeculum
mine Ieſu
culo etian
cum laua
cui places
ſi, ama co
decor. Pſal
cie, humil
rie. 2. Oſtē
mris. Vox
diatio co
in corde,
reſtro, qu
Eccl. 2. D

In hoc corculari fuit præssa vua illa, de qua Gen. 49. Lauabit in vino stolam suã, & in sanguine vuc palliũ suũ. Mach. 6. Oſtenderũt elephantis sanguinẽ vua: & mori, ad acuedos eos in prælium. Hoc vinũ Dei amore inebriat. Psal. Calix meus inebrians quã præclarus est. ¶ Quartum est macula peccati, quã in virgine est macula in gloria. Macula turpior est in veste alba: virginitas est vestis alba. Vnde bysso comparatur. Prou. vlt. Byssus & purpura indumentũ eius. Ideo macula peccati valde indecẽs est in virgine. Hier. Præclara est virginitas & pudicitia virtus, si non aliis macularũ lapsibus infirmetur. Qui virginitatẽ carnis habent cũ corruptione mentis similes sunt sepulchris quã cretius apparẽt hominibus speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuorũ. Matth. 23. Hiero. Nihil prodest virginitas corporis, vbi operatur corruptio mentis. Idem: Illa virginitas hostia Christi est, cuius nec mentẽ cogitatio, nec carnẽ libido cõmular. Ad cauendã maculã peccati necessariũ esset spõsa Christi frequenter inspicere in speculo. Speculum est scriptura sacra. Greg. Specula sunt Dei præcepta, quibus animã sanctã semper inspicunt: & si quã in eis sunt fœditates deprehendunt. Cant. 6. Oculi eius sicut columbã super riuulos aquarũ quã lacte sunt lota, & residet super fluenta plenissima. Columba lacte lota est spõsa Christi cũ puritate virginali, quẽ super fluenta sacre scripturæ sedet, vt vmbra accipitris infernalis videat. Hier. in epistolis: Tanto maiori studio placendi opus est, quãto maior est illi cui placendum est. Impossibile est quenquam Deo placere, si quicquid ei placeat ignorat. Fieri potest vt & obsequendi voto ostendar, si quomodo obsequi debeat, antè non didicit. Aliud speculum est vna sponsa. Bern. super Cant. Vtrunq; es mihi domine Iesu, & speculũ patiendi & præmium patienti. Cum speculo etiam necessaria est ablutio quã per cõfessionem fit: vnde cum lauatorio erant specula. Exo. 38. Bernard. in epistolis: Audi cui places, ama vnde places: ama confessionem ob quam amas, ama confessionem si affectas decorem. Confessioni iungitur decor. Psal. Confessio & pulchritudo in conspectu eius. Lota facie, humilitate confessionis grata est Deo cõfessio laudis. Cant. 1. Ostẽde mihi faciẽ tuam. Ibidem. Sonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora. ¶ Quintum est, diuino cordis. Augu. loquens de virginibus: Toto vobis figatur in corde, qui pro vobis fixus est in cruce: totũ teneat in animo vestro, quicquid nolistis occupari connubio. Vã duplici corde. Eccl. 1. Duplici corde est virgo, quẽ scilicet vult placere & Deo

& mūdo. Greg. Nemo potest in vna eademq; re omnipotēti domino atq; eius hostibus gratus existēre. Nā Deo amicu se dēcat, qui eius placet inimico. Bern. in epistolis: Volēs placere hominibus, Deo nō placet. Si nō places, nō placeas. Signum q; vno cor diuisum habeat & velit mundo placere, est exterior ornatus. In Psal. Omnis gloria filię regis abintus. Amb. de virginitate: Deiecta decoris cura plus placet, & hoc ipsū, quod vos ornatis, ornatus est. Hic. in epist. Satis pulchrā Deo erede facit sed hominib. apparere pulchra non studeas. Bern. in epist. Filie Babylonis quarum vere gloria confusio est, induuntur purpura & bysso, & subinde contentia pannosa iacet: fulgent montibus, & sordēt moribus. Ecōtra, Tu foris pannosa, intus speculata resplendes sed diuinis aspectibus, non humanis. Idē: Decōr enim cum veste induitur, & cum veste deponitur, vestis proculdubio est nō vestiri. Tu ergo noli emulari in vanitatibus & medicamentis pulchritudinē alienam vbi perdidērūt suam. Indignū tibi iudica formā à pellibus murium & operibus vermium mutare tua tibi sufficiat. Ille est verus propriusq; curusq; rei decor, qui nulla interiacente materia per se inest. Idem: Vidēs neimpe aurum, argentū, lapidibus pretiosis, & omni denique cultu regionum tam ornatas, quā oneratas. Vides post se longas trahentes in brias, & dēfas pulueris nubes excitantes in aëra. Hęc nō te moueant: illa illa in morte deponēt, te tua sanctitas nō relinquet. Non sunt sua quæ portant, & quum interierint nō sument gloria. Mūdo cuius sunt illis exeuntibus retinebit. ¶ Sexto timendum est ne dēsit perseverantia. Aug. in lib. de virginitate: Sequimini agnū tenendo perseverāter: quod nouistis, ardentē facite quū potestis, ne virginitatis bonū à vobis pereat, cui facere nihil potestis vt redeat. Virginitas amissa nō recuperatur, si lapsa fracta non reintegratur. Amos 3. Virgo Israel profusa est in terram suam: nō est qui suscitaret eam. Cū aliqua amissa virginitatē, si totū mundum daret pro ea, & totus esset aurum non recuperaret eam. Bern. in epistolis. Studete perseverantiam quæ sola coronatur. Idem: Scias diabolus soli semper perseverantia insidiari, quā solam virtutum nouit coronari.

De tripli. aureola, scilicet et predicatorum, virginum, & martyrum.
 Sequitur de aureola, quæ est additio ad gloriam electis delectam. Et notandū quod multis modis potest fieri additio ad gloriam. Vno modo per augmentū charitatis secundū quam datur præmiū: vnde charitate augmentata maior gloria datur. ¶ Secūdo in resurrectione per gloriam corporis, vnde

illud Exod. 25. Et super illam alteram coronam aureolam dicit glo. Corona aurea labio mense opponitur, quum in scriptura dicitur: timus egredientes de corpore animas in celis aeterna recipere premia. Hæc aureola superponitur quum in scriptura dicitur, quod est sublimior gloria in receptione corporum seruetur. ¶ Tertio per opera supererogationis sue per implementationem consiliorum. Vnde dicit quædam glo. super prædictum verbum Exod. Corona aurea additur, quum per euangeliū his qui madata custodierunt vita æterna promittitur. Matt. 19. Si vis ad vitā ingredi, serua mandata. Huic corona aureola supponitur, quum dicitur: Si vis esse perfectus, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. ¶ Triplex autem est additio gloriæ, quæ communiter aureola dicitur. Prima est quæ debetur his qui excellenter officium prædicationis exercent. Vnde super prædictum verbum Exo. dicit interlin. In hoc figuratur remuneratio eorum qui in doctoribus excellunt: excellentia verò ista secundum quosdam in hoc attenditur, quod cum prædicatione sit illud opus supererogationis, quod est abrenuntiatio priorum, quæ supererogatio fuit in primis ecclesiæ prædicatoribus, scilicet apostolis. ¶ Et notandum est quod quinq; de causis multum competit officio prædicationis abrenuntiatio priorum. ¶ Prima, ne hi qui cõtempnunt temporalium prædicant, hoc facere videantur vt ea soli habeant. ¶ Secunda est, quia qui habet officium prædicationis, oculi sunt ecclesiæ. Oculos autem expedit longe esse à terra: modicum enim terræ oculo iniectum multum impedit visum. Sic amor terrenorum multum impedit spirituale visum. Eccl. 10. Encania & dona excæcant oculos iudicum. ¶ Tertia est, quia secundum Dei ordinationem officio prædicationis debita est ministratio necessariorum à subditis: vt probat Paul. 1. ad Corin. 9. Quis, inquit, militat suis stipendiis vnquam? Et paulus post: Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus. Et iterum: Deus ordinauit his qui euangeliū annuntiant, de euangelio viuere. Item Gal. 6. Communiter is qui catechizatur verbo, ei qui se catechizat, in omnibus bonis. Matt. 10. Nolite possidere aurum &c. Et subditur: Dignus est operarius cibo suo. Hic. Considerandum est quod vni operi nostro duplex merces debetur: vna in via, alia in patria. Vna quæ nos in labore sustinet: altera, quæ nos in resurrectione remuneret. Bèda: Hic merces inchoatur, & in celo perficitur. Idem: Qui faccum & peram prohibuit, sumptus ex prædicatione concedit. Deute. 18. Non alligabis os boui trituranti. Luc. 9. Nihil tuleritis

in via. In signum quòd prædicator non debet ferre secum necessaria, sed alius debet ei ministrare, fert alius pulvinar dicitur no lecturo Euangelium. Cantico. 2. Laua eius sub capite meo.

¶ Quarta est, quia exercetes prædicationem specialiter reputatur operarij in vinea Dei: vnde prouiso eorum specialiter pertinet ad dominum vineæ. De operarijs habetur Math. 9. Misit quidem multa, operarij pauci. Et eiusdè 20. Misit operarios vineam suam. Non reputat Deus operarios illos, qui tantum propter corpus laborant: sicut non reputat dominus vineæ vendematorem qui nõ diligit nisi quod comedit. Chry. Opera nostra sunt opera iustitiæ, non vt agros colamus, nõ vt diuitias acquiramus. Idè: Sicut nemo conducit operariũ vt hoc solũ faciat quod manducat: sic nos nõ ideo vocati sumus vt hæc sola operemur quæ ad nostrum pertinent vsum, sed ad gloriam Dei. Sicut mercenarius totã diẽ impendit circa opus, modicam habet circa cibũ: sic nos omne tempus debemus impẽdere circa gloriam Dei, modicã partem circa terrenos vsus. Beda: Tanta prædicatori debet esse fiducia in Deo, vt præsentis vitæ sumptus non ferat. ¶ Quinta est, vt liberius operi prædicationis possint impendere maxime vtili. Qui enim habent diuitias, vel in toto vel in parte sunt diuitiarum, nec proprij seruitutes possunt esse Deo. Vnde Matth. 6. Non potestis Deo seruire & mammonæ. Misit in Syra lingua diuitiã. Chry. Diuitiã à seruitute Dei nos emolunt in suã captiuitatẽ. Vnde diuites dicuntur viri diuitiarum. Psal. Sen. Nostri essemus, si nostra non essent. ¶ Secunda additio gloriæ quæ aureola dicitur, est illa quæ debetur virginitati. Quæ glo. super Exo. 21. Ad hanc coronã pertinet canticũ nouũ quod virgines tantũ corã agno cõcinunt, & quæ sequitur, quocumque ierit. Et super illud Apoc. 14. Cantabant quasi canticũ nouum ante sedem. dicit interlin. id est, de integritate animæ & corporis exultabant. ¶ Tertia additio ad gloriã quæ aureola dicitur, est illa quæ debetur martyrio. Prima videtur pertinere ad vim rationalem & ad virtutem prudẽtiæ secundũ illam speciem prudẽtiæ quæ dicitur docilitas, quæ videtur dignior operum prudẽtiæ. Excellentissimũ verò opus pertinens ad virtutem docilitatis, videtur esse euãgelizare. Hoc opus est valde difficile. Vnde super illud 1. ad Cor. 1. Non misit me Deus baptizare & euãgelizare, dicit gl. Aug. Perfectè baptizare etiã minus difficile est operis. Ad hoc quòd aliquis perfectè euãgelizet, oportet quòd totus à Spiritu sancto occupetur: vt scilicet scientia

Intellectu, charitas in affectu, dulcedo in sermone, lux boni exempli in opere. Opus istud angelicum est. Luc. 2. Euangelizo vobis gaudium magnum, dixit angelus. Imo quodammodo diuinum est opus. Ad illud enim Deus in mundum venit. Esa. 61. Euangelizare mansuetis misit me. Mar. 1. Eamus in ciuitates & vicos proximis vt ibi predicet: ad hoc enim veni. Vnde quum istud opus excellentissimū sit & quasi supra hominē, nō est mirū si exercentes opus istud, supra ceteros homines remuneretur, maxime si excellēter illud exercent: scilicet totaliter illi officio dediti sincere & liberē. Synceitas in hoc attēditur, vt exerceatur sine cupiditate tēporalis lucri. Libertas in hoc, quod sine timore tēporalis damni. Exercentes hoc officiū hic p̄honorandi sunt, & similiter in futuro p̄honorabuntur. 1. ad Tim. 3. Qui bene p̄sunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant verbo & doctrina. Et super illud ad Eph. 1. Vt sciatis que sit supereminēs magnitudo virtutis eius in nos. dicit Gl. Quodam incrementum habebunt summi doctores, ytra illud quod omnes cōmunitur habebunt. Dan. 12. Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamēti: & qui ad iustitiā erudiunt plurimos: quasi stellæ in perpetuas æternitates. Sicut claritas stellarum excedit claritatē firmamenti: sic claritas doctorū claritatē ceterorum. Ipsi habebunt coronam non solum pro se, sed etiam pro aliis qui per eos saluari fuerint. Vnde super illud Phil. 4. Fratres mei charissimi & desideratissimi, gaudiū meum & corona mea. Dicit glo. Amb. Per quos in p̄senti latificor, & in futuro coronabor. Discipulis enim in agone victoribus, dignus est corona magister aureola. ¶ Secūda videtur pertinere ad vim concupiscibilē & ad virtutē temperantiæ secundū illam partē eius quæ dicitur continentia virginalis. Virginitas triumphat de cōcupiscētia illa quæ seuior est. In mēbris enim generationi deputatis maxime seuit cōcupiscētia. Ipsa refrēnat maxime delectationē quæ sit: illam scilicet quæ est secundū tactū, & excellēti modo: integritate scilicet carnis, vel incorruptione seruata. Ipsa etiā gloriam filiorū amore Dei contemnit: vnde non est mirū, si gloria eius in futuro cumuletur. ¶ Tertia aureola videtur pertinere ad vim irascibilē & ad virtutē fortitudinis. Martyrio enim superatur mors, quæ est maximū terribiliū. Vnde nō est mirū, si martyres p̄ ceteris remunerātur. Et vt vno verbo dicatur, in carne p̄ter carnē viuere, euāgelizare, mortē nō timere, supra hominē esse videntur, vnde merito horū operum sicut remuneratio super ceteros. Aureola videtur pertinere ad

virtutē iustitię: q̄ hoc triplex meritū habēt, speciales imitatores Christi sunt in presenti vita, & speciales imitatores eius cōtra gloria. Christus fuit virgo, p̄dicator, & martyr: & Io. Baptista a quo incēpit euāgelizatio regni celestis. Decebat vas integritatis esse & sincerū p̄ virginitatē, in quo repositū erat balsamū castitatis sapiētīę dispēsandū per p̄dicatōnē, & cādori mūditati cōtari decuit candorem sapiētīę: & vt nullus locis remaneret in birationi, veritatē doctriņę necesse fuit cōfirmari morte. Nulli enim sani cōpitis auderet mendaciū morte propria confirmari.

De Continentia viduali.

C A P. XII.

Dicendum est de aliis duabus partibus continentię. Et primo de illa quę est abstinētia ab omni coitu post expulsiōnem carnalis operis. Hęc enim continētia dignior videtur cōtinentia cōiugali, cū ei debeatur fructus sexagesimus. Mar. 13. Similior etiā videtur esse virginali continētia, quā abstinētia ab omni coitu sicut & ipsa. Hęc species verō continētia quā nō habeat nomē propriū quo nominetur, quādoque vocatur castitas: quod nomē generalius solet accipi pro cōtinentia quacunque: quādoque verō nominatur continētia viduali quę est species ipsius. Abstinētia enim ab omni coitu in carne corrupta: quędā est vidualis. vt illorum qui fuerūt in matrimonio: quędā verō nō est vidualis, vt illorū qui non fuerunt in matrimonio, vt sunt ministri ecclesię. Ad cōmendatōnē castitatis dicit illud Ber. in epistolis: Quid castitate decorius, quā mōdo de immūdo cōceptū semine, de hoste domestico, angelū deus de homine facit: Differūt quidē inter se homo pudicus & angelus, licet felicitate, non virtute. Sed & si illius castitas felicitas hui⁹ tamē esse fortior cognoscitur. Multa etiā de his quę possunt ad cōmendatōnem continētia in genere vel virginitate referri possunt ad cōmendatōnem castitatis. Castitas verō vidualis cōmendatur exēplo turturis, quę vni marito associatur in tota vita sua: vt legitur in li. de naturā animalīū. Hęc etiā commendatur a p̄dicatore Apost. i. ad Cor. 7. dicens: Dico autē innuptis & viduis: bonū est illis si sic permaneant, sicut & ego: q̄ si nō se continent, melius est nubere, quā vni. De hoc cōmendatur Iudith 13. dicens: Confortatū est cor tuū, eō q̄ castitate amaueris, & postea: rum tuum alium nescieris, ideo eris benedicta in eternū. Castitate vidualem incitare potest personā relictam vnitas quę fuit & carnalis & mētalis, inter eam & cōparē suū dū viuere. Fuerunt enim duo in carne vna. Gen. 1. & Matt. 19. Et subdit: Itaque iam nō sunt duo, sed vna caro: ergo persona relicta quę

semimortua est. Vnde satis rationabile est, vt non multū ad-
 hereat huic seculo: sed magis cogitet de alio, in quo iā est qua-
 si dimidia, & in breui tota futura. Vnde Aug. 4. li. Cōfess. loquēs
 de quodā amico suo defuncto: Bene dixit quidā de amico suo,
 Dimidiū animę suę: nā ego sensi animā meam & animā illius
 vnā fuisse in duobus corporibus: & ideo horrore erat mihi vita,
 quia nolebā dimidiū viuere. Ber. super Cant. loquēs de fratre
 suo Gerardo defuncto: Quum essemus cor vnū & anima vnā,
 hęc meā pariter & ipsius animam pertransiuit gladius, & scin-
 dēs mediā partē locauit in cęlo, partem verō in cœno deseruit.
 Ego illa portio misera in luto iacēs, truncata parte sui & parte
 potiori. Ad vidualem etiam castitatem incitare potest oppressio
 filiorū, quā facere solēt secundi, mariti filiis qui fuerūt de pri-
 mo marito. Et tribulatio experra, quā habēt q̄ sunt in cōiugio.
 1. ad Cor. 7. Tribulationē carnis habebunt huiusmodi. Glor. Pro
 necessariis rebus prouidendis sibi & filiis. Ad idem incitare po-
 test impedimentū Deo seruiendi. 1. ad Cor. 7. Hoc ad vtilitatem
 vestrā dico: nō vt laqueū vobis iniiciā, sed ad id quod honestū
 est, & quod facultatem præbeat sine impedimento domino ob-
 seruandi. Si quis autem &c. ¶ Et notandum, q̄ castitas vidualis
 specialiter cōmendabilis est in iuvene quę modicum fuit cum
 viro, quum postea toto tempore vitę suę cōtinet. De hoc cōm-
 mendatur Anna Luc. 2. Hęc processerat in diebus multis, & vi-
 uerat cū viro suo annis 7 11. à virginitate sua. Et hęc vidua vs-
 que ad annos 1 x x x 1 1 1. Hier. Perfectę virtutis indicium est,
 renuntiare subito ex parte voluptari, fugere notas carnis illece-
 bras, & calens adhuc ætatis flammās fidei ardore extinguere.
 ¶ Et notandū, q̄ mulier quę vidualem castitatem vult seruare,
 debet occasiones peccandi declinare. Vnde legitur de turture in
 l. de natura animalium, q̄ in æstate se mittat ad loca frigida: in
 hyeme verō non apparet: sed manet in nido. Hiero. Parum ca-
 stitati credo sine suis appenditiis. ¶ Tria videtur esse appetitū
 castitati viduali. ¶ Primū est, nō euagari, sed vel in propria do-
 mo manere, vel in tēplo orare. De quo cōmendatur Anna Luc.
 2. Quę nō discedebat de templo ieiuniis & obsecrationibus ser-
 uans, die ac nocte, Euagatio in viduis reprehenditur 1. ad Ti. 5.
 Simul otiosę discurrunt circuire domos: nō solum autem otiosę, sed
 & verbosę & curiosę, loquentes quę nō oportet. ¶ Secundū est,
 ciborum asperitas. 1. ad Tim. 5. Vidua quę in deliciis est, viuens
 mortua est. Gl. Viuēs in quā vita corporis, mortua est in anima.
 ¶ Tertium est, vestitū humilitas. Vnde Genes. 38. legitur de

Thamat, quod deposita veste viduitatis assumpsit aliū habitū, quando voluit carnali operi intendere. Ornatus qui tolerabilis est in ea quæ necesse habet placere viro suo, non est tolerabilis in vidua, quæ ad hoc solum studere debet vt placeat Deo.

De castitate ministrorum ecclesie. Et de octo causis quare castitas multum eis competat.

C A P. XIII.

NOtandum ergo, quod castitas multum decet eos, vnde etiam apud Gentiles, sacerdotes castitatē amplectebantur. Placuit in Timæo: Sacerdotiis præditi apud Athenas separati à cetero populo manebāt, ne cōtagione aliqua eorum castitas pollueretur. Castitas figuratiter suaderetur ministris ecclesie, Exo. 12. ne comesturis agnum paschalē dicitur, Renes vestros accingetis. Itē eiusdem 29. Indues, inquit, tunicis lineis, & cinges balteum Aaron & filios eius. Itē Leui. 16. Feminalibus lineis vereda accingetur zona linea. Minister ecclesie castus, est vnus illorum trium qui bene incedunt. Prou. pen. Tria sunt que bene gradiūtur, & quartū, quod incedit feliciter, enumeratur secundo loco gallus succinctus lumbos. Sap. 4. O quā pulchra est ista generatio cum claritate dignitatis, scilicet ecclesiastica. Thren. 4. Candidiores Nazaræi eius niue nitidiores lacte. Cadaver niueus vel lacteus est vera castitas. Luc. 12. Sint lumbi vestri præcincti. ad Eph. 6. State succincti lumbos vestros in veritate. ad 1. ad Tim. 3. vbi describitur quales debeāt esse ministri ecclesie, dicitur quod oportet episcopū esse pudicum. Et paulo post dicitur, quod diaconos similiter oportet pudicos esse. Et ciuitatis 5. Te ipsum castum custodi. Et 1. Pe. 1. Propter quod succincti lumbos mentis vestre, sobrii perfecti sperate in eam quæ offert vobis gratiā. Et ad Tit. 1. dicitur de episcopo, quod oportet episcopum esse continentem. ¶ Et notandū, quod octo causis agnari possunt, quare castitas multum cōpetit ministris ecclesie. ¶ Prima est, quia ipsi debēt Deū placere. Ecc. 4. 4. In tēpore iræ diē factus est reconciliatio. Placere verò non possunt nisi placeant. Placere verò nō possunt, si carnaliter viuāt. ad Ro. 8. Qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Bern. Vix filii iræ nondum reconciliati, reconciliationis aliene negotiū quasi quæ iustitiā fecerit apprehēdunt. ¶ Secūda est, quia ipsi sunt in loco Dei, ideo viuere debent vt Deus: spiritualiter scilicet, non carnaliter. Deus enim spiritus est. Io. 4. Apoc. 1. Vidit Ioannes filium filio hominis, præcinctum ad mānillas zona aurea. Sanctus filio hominis est vicarius Christi, qui zonam auream cōsentientie debet habere. ¶ Tertia est, quia ipsi angelicam officium

habent eia
nem angel
Angelus d
ad dominu
ipsi intend
Deo non d
ta est. Nec
& amor co
Iohannes Eu
ad habeba
horum non
ambulare.
nos sancto
habeo pan
sunt pueri
mini, & pa
Homo qui
coler ad m
cū dedit
acclerite o
immundit
Nazarum
sunt sacro
dumini q
fate alios,
mundo qu
faciamini, n
sacerdotes
gr. Iudas
Dei, & mū
sum nobili
cobina car
blam à iu
emator fac
tū, vt cus
in ballan
Quasi ball
mini eloqu
tia primū
sacras liter
nisti sunt
hal. e

habent eidem domino seruientes cui & angeli: ideo & puritatem angelicam habere debet. Vnde Malac. 2. dicitur de sacerdote, Angelus domini exercituum est. Exo. 19. Sacerdotes qui accedunt ad dominum, sanctificentur ne percutiat eos. ¶ Quarta est, quia ipsi intendunt spirituali generationi, quæ munda & sancta est: ideo non decet eos intedere generationi carnali, quæ immunda est. Nec expedit eos habere filios carnales: ne dum sollicitudo amor eorum diuiduntur ad eos, minuatur ad filios spirituales. Iohannes Euangelista virgo maiorem sollicitudinem & dilectionem habebat ad filios spirituales, quam ad carnales. 3. Io. Maiorem horum non habeo gratiam, quam ut audiam filios meos in veritate ambulare. ¶ Quinta est, quia ipsi correctant sancta: ideo oportet eos sanctos esse, maxime quantum ad carnis munditiam. 1. Reg. 11. Non habeo panes laicos ad manum, sed tantum panem sanctum: si mundi sunt pueri, maxime a mulieribus, maducet. Leui. 21. Incensum domini, & panes Dei sui offerunt: & ideo sancti erunt. Item in eodem: Homo qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministerium eius. Macula valde turpis, luxuria est: hæc macula dedit Salomō in sua gloria. Ecc. 47. Item Leui. 22. Homo qui auellerit de stirpe vestra ad ea quæ sanctificata sunt, in quo est immunditia, peribit coram Domino. 1. Reg. 7. Sanctificauerunt Bezazarum, ut custodiret arcam Domini. 1. Paral. 15. Sanctificati sunt sacerdotes & leuitæ, ut portaret arcam domini. Ezech. 32. Mundamini quæ fertis vasa Domini. ¶ Sexta est, quia eos oportet mundare alios, ideo oportet eos esse valde mundos. Eccl. 34. Ab immundo quid mundabitur? 2. Para. 29. dictum est Leuitis: Sanctificamini, mundate domum Domini. Neemia 12. Mundati sunt sacerdotes & leuitæ, & mundauerunt populum. 1. Mach. 4. Elegit Iudas sacerdotes sine macula, voluntatem habentes in lege Dei, & mundauerunt sancta. ¶ Septima est, quia ipsi habent sponsam nobilissimam, scilicet sapientiam: ideo facilius sponsa vel concubina carnali carere possunt. Sapi. 8. Hanc amavi, & exquisiui eam a iuuenture mea, & quesui sponsam eam mihi assumere, & amator factus sum formæ illius. Pro. 7. Prudentiam voca amicam, ut custodiat te a muliere extranea: Homines quasi immergi in balsamo sapientia, immunes sunt a corruptione. Eccl. 24. Quasi balsamum non mistum odor meus. In Psal. Eloquia Domini eloquia casta. Ab effectu. Iac. 3. Quæ desursum est sapientia, primum quidem pudica est, id est, pudicium faciens. Hiero. Amaras literas, & carnis vicia non amabis. ¶ Octaua est, quia ipsi ministri sunt Altissimi, ideo decet ut ipsi sint proprii ipsius. Decet

enim dominum tantum habere proprios seruientes quod
habet similiter potestatem in corpore eorum. 1. ad Cor. 7.
sui corporis potestatem non habet, sed mulier.

*De continentia conjugali. Et primo de destructione erroris illorum
qui damnant matrimonium.*

CAP. XIII.

Sequitur de continentia conjugali. Circa quam primo delin-
quitur error ille qui matrimonium damnat. Secundo, matrimo-
nium commendabitur. Tertio, ostendetur qualiter sint mat-
rimonia contrahenda. Quarto, quia continentia conjugalis ab-
inet à carnali opere illicito, & vititur licito, & ostenditur quod
opus carnale sit licitum, & quod illicitum. ¶ Circa primū verō
ponem⁹ testimonia Noui testamēti, quibus dictus error
nititur. Secundo autoritates & rationes quib⁹ falsitas dicti
erroris conuincitur. Qui sunt huius erroris, vocantur Cathari
à catho cuius posteriora osculantur, in cuius specie Luciferus
dicunt sibi apparere. Vel à catha, quod est fluxus: desuunt enim
per diuersa vitia: ponunt enim naturam corporis malam esse
esse à principio malo: debere eā omnibus modis purgari, ma-
tius à natura mala liberemur: vnde nolunt fluxum illū ma-
rimonio restringi. Ipsi dicūt opus carnale, q̄ tamē ab vxore con-
cetur, fornicationem esse, vtentes ad hoc probādum illo ver-
1. ad Cor. 7. Propter fornicationem vnusquisque vxorem suam
habeat: ergo est fornicatio cū vxore. Sed verbum dictum hoc
intelligendū. Propter fornicationē &c. non propter fornicatio-
nem faciendā, sed euitandā. Simile ad Ro. 4. Christus crucifig-
us est propter delicta nostra, nō faciēda, sed destruēda. Et est
garis modus loquendi: vnde dicitur aliquis ferre pellitē pro-
pter frigus: nō propter frigus faciendum, sed repellendū. Item
eodem: Hoc autē dico secundū indulgentiam, nō secundū iustitiam
perium: ergo peccatū est matrimoniū, cū indulgearur. ¶ Præter
pōst dicit ibidem Apostolus: Volo omnes esse sicut me ipsū
est, continentēs. Et dicendū est, q̄ indulgētia ibi nō accipitur
venia, sed pro cōcessione minoris boni. Minus enim bonum
matrimonium, quā virginitas vel castitas. Vtrūque bonum
& donum Dei. Vnde subdit Apostolus: Vnusquisque propriū
donum habet ex Deo, alius quidē sic, alius verō sic. Propter
ergo dicit, quod vult omnes homines esse sicut se: quia vult
eos nō solum bonos esse, sed etiam meliores. Item in contextu
citur: bonum est homini mulierem nō tangerē: ergo malum est
eam tangere. Non sequitur: sicut nō sequitur: bonū est nō
re vinum, ergo malum est bibere vinum. Item in eodē: Qui

vent vxores, sint tanquā non habentes: ergo malum est, cum eis
 commiseri. Sed hoc nō sequitur: sicut nō sequitur: Qui emunt,
 sint tanquā non possidentes, quod ibidē legitur: ergo nō debēt
 comedere de fructibus agri empti. Qui habet vxorē est tanquā
 non habēs, si debitū reddit & non exigit. Item dominus monet
 ad relinquendū vxorē. Luc. 18. Nemo est qui relinquit domū,
 aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios propter regnum
 Dei, & nō recipiat multo plura in hoc tempore &c. & Eiusdem
 14. Si quis venit ad me, & nō odit patrem suū & matrē suā &
 vxorē suā &c. non potest meus esse discipulus: ergo vxor est ce-
 liguēda & odio habēda. Ad quod dicendū, quod vxor est relin-
 quēda & odienda eo modo quo & pater & mater, vt scilicet si
 vale trahere aliquem ad idololatriā, vel heresim, vel aliud pec-
 catum, nō consentiatur ei: tamen si bene se habeat, amāda est si
 pater & mater. 1. ad Cor. 7. Si quis frater vxorē habet infide-
 lē, & hæc cōsērit habitare cū illo, nō dimitat illā. ¶ Licet autem
 dicitur error iā in sua radice destructus sit, vbi fuit destructus
 error Manicheorū, qui ponit principia prima, vnū bonū, & aliud
 malum, a quo dicit esse ea quæ sunt corruptibilia, a quo errore
 hic error eorum habuit: tamen manifeste falsitas eius conuincit
 perest testimonijs scripturæ quæ sequuntur. Mat. 19. Phariseis in-
 terrogantibus Christum, an liceret dimittere vxorem suā qua-
 siquæ ex causa. Ipse præmisso testimonio Genes. intulit, Quod
 ergo Deus cōiunxit, homo nō separet. Ostēdens manifeste ma-
 trimoniū esse à Deo, & nō esse ab homine separandū. Patet er-
 go quod matrimoniū est bonum. Item Luc. 1. dicitur de Zacha-
 ria & Elizabeth vxore eius, quod ambo erant iusti ante Deum,
 procedentes in omnibus mandatis & iustificationibus domini,
 sine querela, & quod Angelus Gabriel Zachariæ nuntiavit hæc:
 Elizabeth vxor tua pariet tibi filium. Et paulō post: Et Spiritu-
 sancto replebitur adhuc, ex vtero matris sue. Non est ergo ma-
 trimonium malum in quo sancti homines fuerunt, & ex quo
 fructus tam bonus processit. Et Io. 2. Maria interfuit nuptiis, &
 Iesus & discipuli eius ad eas vocati sunt, & fecit ibi Iesus initium
 signorū suorum. Non honorasset Christus tot modis nuptias,
 si male essent. Item ad Rom. 7. Mulier, viuente viro vocabitur
 adultera, si fuerit cum altero viro. Si autem fuerit mortuus
 vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera, si fuerit cū
 altero viro. Itē 1. ad Cor. 7. Vxori vir debitū reddat: similiter &
 vxor viro. Et in eodem: Nolite fraudari ad inuicem, nisi forte ad
 tempus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini in idipsum.

Et

Et iterum: His qui in matrimonio iuncti sunt præcipio, non se
 sed Dominus, vxorem à viro nõ discedere Et paulõ post: Et
 vxorem non dimittat. Itẽ in eodẽ: Alligatus es vxori, noli
 rere solutionem. Solutus es ab vxore, noli quarere vxorẽ. Si
 rem acceperis vxorem, non peccasti: & si nupserit virgo, nõ
 cavit. Item in eodem: Qui matrimonio iungit virginem
 bene facit, & qui nõ iungit, melius facit. Mulier alligata est
 quanto tempore vir eius viuit. Quõd si dormierit vir eius,
 rata est à lege viri: cui vult, nubat, tantum in Domino, ergo
 secundæ nuptiæ sunt licitæ. Item ad Eph. 5. Viri diligite
 vestras & c. In eodem: Vnusquisq; vxorem suam sicut se
 diligat. Et 1. ad Timot. 2. Mulier seducta in præuacatione
 Saluabitur autem per filiorum generationem. Item 4. Spiritus
 manifestè dicit: quia in nouissimis temporibus discedent
 à fide attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum
 in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentem
 suam conscientiam, & prohibentium nubere & c. Et
 dem 5. Volo iuniores nubere, filios procreare, matres familias
 esse. Item ad Hebræ. vlt. Honorabile coniugium in omnibus
 (supple sit) & thorus immaculatus. Fornicatores enim &
 teros iudicabit Deus, id est, dånabit. Ber. Omni immunditia
 benas laxat, qui nuptias damnat. Idem: Rara est in terris
 nentia, neque pro tantillo quæstu exinaniuit se Filius Dei
 mam serui accipiens. In hac approbatione matrimonij con
 niunt nobiscũ tam Iudæi quàm gentiles. Gentiles enim in
 ratione habuerũt coniugiũ, & filios qui nõ erãt nati de cõiugio
 illegitimos iudicabant. In hoc autem conueniunt nobiscum
 pientissimi, vt Salomon Prover. 19. Domus & diuitiæ dantur
 paritibus, à Domino verò propriè vxor prudens. Seneca etiam
 vxorem habuit, vt apertè habetur in eius epistolis. Et notandum
 quõd illi qui sunt huius erroris, dicunt mulierem damnari
 prægnans decedat vel in partu. Quõd manifestè patet esse
 sum in Elizabeth, Luc. 1. quæ prægnans erat quum saluata
 beata Virgo: & tamen repleta est Spiritu sancto, & infans ex
 tauit in utero eius, quæ si decessisset in partu, saluata esset
 tus enim pœnam habet, non culpam.

De commendatione Matrimonij.

CAP. XV.

S Equitur de cõmendatione matrimonij. ¶ Et notandũ
 quod duodecim sunt, quibus matrimonium potest committi
 fidelibus, qui vtrũque testamentũ recipiunt. ¶ Primum est, auctoritas
 instituentis illud. Cũ alios ordines instituerit alios
 instituit.

sancti vt Aug. vel Benedictus, ordinē matrimonij instituit ipse
 Deus qui errare nō potest. Vnde si culpabilis est q. ordinē beati
 benedicti trāsgreditur: cōstat q. valde culpabilis est qui trāsgre-
 ditur ordinē matrimonij à Deo institutum. ¶ Secundum est, lo-
 cus in quo institutum est, scilicet paradysus. Institutū enim est
 immisso sopore in Adam. Gen. 2. Et raptus est Adam in spiritu,
 & interfuit curiæ celesti, & ibi agnosuit virtutem matrimonij,
 & cuius rei esset sacramentum. Et erat Adam tunc corpore
 in paradiso terrestri, mēre verò in paradiso celesti. Vnde super
 Gen. dicit glos. August. Extasis recte intelligitur ad hoc immis-
 sa, vt mens Adæ particeps Angelicæ curiæ & intrās in sanctua-
 rium Dei nouissima intelligeret: vnde euigilans prophético spi-
 ritu exultauit, Hoc nunc os ex ossibus meis &c. Hæc verba cum
 Adæ scriptura fuisse dicat, Christus in Euangelio Deum dixisse
 declarat. Matt. 19. vt intelligamus per illam extasim Adam diu-
 nitus hæc dixisse. ¶ Tertium est antiquitas. Non enim de nouo
 institutus est ordo iste, imò antiquitate excedit omnem ordi-
 nem in terris institutū. ¶ Quartum est, status. Institutum enim
 est in statu innocentie in illo felici tempore in quo homo nō
 dem peccauerat. ¶ Quintum est, quod hunc solum ordinem sal-
 uauit Deus tēpore diluuij. In arca enim tantū saluati sunt Noë
 & vxor eius, & tres filij eius & vxores eorū. Si qui erant concu-
 binarij, si quæ meretrices, omnes diluuiō sunt submersi. ¶ Sextū
 est, quod beata Virgo hunc ordinem intrare voluit: licet propo-
 suisset seruare virginitatem: quod nō parum facit ad honorem
 matrimonij: noluit filius carnem ex ea assumere, donec fuit in
 matrimonio. Matrimonij pallium est quo beata virgo vsa est,
 quo occultauit celestem conceptum. Sub quo pallio latere vo-
 luit filius Dei: sub hoc pallio celatū est diabolo mysterium re-
 demptionis nostræ. Infelices & maledictæ sunt illæ quæ potius
 eligunt esse in confusione diaboli quàm in ordine beatæ Virgi-
 nis. Confusio diaboli est status meretricū, quæ quandoque pec-
 cant cum patre, quādoque cū filio, quādoque cum duobus fra-
 tribus vel cognatis, quādoque cū solutis, quādoque cū coniugatis,
 quādoque cum sacerdotibus, quādoque cum religiosis,
 quādoque cum leprosis. Infelices etiam sunt adulteræ quæ
 matrimonio non deferunt, quæ non timent pallium beatæ Vir-
 ginis inquinare. ¶ Septimū est, quod Deus voluit honorare nup-
 tias sua præsentia & matris suæ, & discipulorum suorum. Io. 2.
 Vbi inueniunt concubinarij quod Christus vel beata virgo in
 domibus eorū comederit? Diabolus potius in domibus eorum
 inhab

inhabitat, cui de corporibus suis sacrificia faciunt. Sicut enim qui continentur viuunt, corpora sua Deo sacrificant. Iuxta illud Rom. 12. Obsecro vos per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem. Sic qui luxuriose viuunt, corpora sua sacrificant diabolo. Quomodo habitaret Deus, ubi existeret opus illud quod plus Deo foetet & angelis eius, quam aliquod cadaver hominibus foetet? ¶ Octauum est, quod Dominus proprias voluit honorare. Primo aperto miraculo quod fecit coram discipulis suis. Ipsum verò miraculū quo aqua mutata in vinum, ostendit cuius virtutis sit matrimonium. Aqua enim vilis est, vinū pretiosum. Sic opus carnale absque matrimonio vile quid est: opus vero matrimoniale pretiosum. Vnde infelices sunt concubinarij, qui aquam foetentē vino pretioso pretigunt, potius volentes exercere opus illud extra matrimonium peccato, quam in matrimonio sine peccato. Infelices etiam sunt illi qui vinum bonum & purū habent, & relinquunt illud pro vino prauo quasi felle misto. Hi sunt illi qui proprias habent & alienis adharēt. ¶ Nonū est, excellens benedictio quae ecclesia facit coniugibus iuxta altare ad missam in praesentia Domini corporis. Qui potius vult esse concubinaris quam legitimus maritus, ipse potius vult habere maledictionem quam benedictionem. Quādiu enim est in peccato, maledictus est quae agat. In Psal. Nōluit benedictionem, & elongabitur ab eo. Concubinarij videntur velle maledictionem, & meritō illam habent. Dicitur enim eis illud Matth. 25. Discedite a me maledicti in ignem aeternum. His autē qui bene se habent in matrimonio dicitur illud Matt. Venite benedicti Patris mei &c. ¶ Decimum est, pretiosus fructus, qui ex matrimonio sequitur. Generant enim inde filij huius seculi, qui post per adoptionem sunt filij Dei. Si quis haberet vineā quae annuatim ferret mille modios vini, valde amaret eam. Quantum ergo amandum est matrimonium vnde pueri procreantur, cum puer vnus praeualeat totum quod in mundo est? Ex matrimonio generatur virginitas. Vnde si virginitas multum amanda est, & matrimonium multum amandum est. Hiero. Laudo coniugium, quia virgines generant. lego de spinis rosam, de concha margaritam. Vnde infelices sunt meretrices quae operi carnali intēdunt, & tamen quia tunc ponēdo se omnibus se ita inquināt, nō sunt dignae vt Deus eis fructum prolis. Mira fatuitas, nō cessant seminare, licet deat se nullū fructum inde colligere. Meretrices habent officium in mūdo isto iugulandi homines pro denario & denario. Vir-

er latrones inuenitur aliquis qui tale officium velit habere. Ipse
 dicitur in die iudicii, si queratur ab eis ubi filii carum? Ipse dāna-
 buntur quasi eos occiderint. Exponendo enim se omnibus quasi
 suffocauerūt eos. ¶ Undecimum est, quod matrimoniū est vnū
 de septem sacramentis ecclesie. Si quis in aqua baptismi lutum
 haureret, vel alio modo sacramento baptismi contumeliam
 faceret, nō esset parū culpabilis. Sic nec parū culpabilis est qui
 alterādo sacramento matrimonij cōtumeliā facit. ¶ Duodeci-
 mum est, virtus magna matrimonij, quæ multis potest ostendi.
 Primo per hoc q̄ opus carnale quod sine eo esset mortale, cum
 eo est veniale, vel omnino sine peccato. Secundo per hoc q̄ re-
 motū est cōtra mala quæ ex meretricio sequuntur concubitu,
 quæ sunt sterilitas, prolis interfectio, incestus. Tertio per hoc
 quod adeo efficax est ad cōcordiā faciendā, quæ adeo placet Deo,
 sicut discordiā multū ei displicet. Tota patria vna vno matri-
 monio quādoque ad cōcordiā reducitur. Prou. 6. Sex sunt quæ
 odit Deus, & septimum detestatur anima eius. Septimum
 quod detestatur est ille qui seminat inter fratres discordias.
 Quarto per hoc q̄ defendit hominem ex ea parte qua diabolus
 cum fortius impugnat. Job 40. Fortitudo eius in lumbis eius.

De modo contrahendi Matrimonium. CAP. XVI.

Orandum ergo quod ille qui vult contrahere matrimo-
 niū, Primò debet habere intentionē ad Deū: vt scilicet cō-
 trahat desiderio generādi filios secundū carnē, qui post sūt filij
 Dei per adoptionē. In illis enim qui Deū excludūt ad intētionē
 sua potestate habet demoniū. Tob. 6. dixit angelus Tobie mi-
 nor: In eos qui cōiugiū ita suscipiunt, vt Deū a se & a sua mēte
 excludāt, & lux libidini ita vacet, sicut equus & mulus in quib⁹
 nō est intellectus, habet super eos demoniū potestātē. Et in eo-
 dem. Accipies virginē cū timore Domini, & amore filiorū magis
 quā libidinis ductus. Itē eiusdē 8. dixit Tobias minor: Nūc Do-
 mine tu scis quoniā nō luxurie causa accipio vxorē meam, sed
 pro posteritatis dilectione in qua benedicatur nomen tuū in se-
 cula seculorū. ¶ Secūdo debet eligere vxorē similit̄ sibi nobile si
 nobile est, ignobile si est ignobilis. Gen. 2. Faciamus ei adiuto-
 riū simile sibi. De costa viri formauit Dñs mulierem, ne posset
 vnus cōtra alterū gloriari se esse de nobiliori genere. Non for-
 mauit De⁹ mulierē de capite, ne crederetur formata ad domina-
 tionē. Neq; de pede, ne crederetur subiiciēda in seruiturē: sed de
 costa, vt hāc eatur tāquā sociā. Poēta: Si qua voles aptē nubere,
 nube

nube pari: Paritas ista nō solū artēdēda est quantū ad nobilitatē, sed etiā quātū ad iunētūrē & pulchritudinē. Quādo enim inanis & pulchra nubit seni & deformi, habet eū exolum & ad tera efficitur. Paritas ista bene in anulo ostēditur: qui si stricte sit, digito nō cōgruit: si latior, decedit. Sic se habet inter cōiugēs si sint dispares: quia vel simul manentes non sunt concordēs, vnus ab altero discedit. ¶ Tertio, vt cū tali contrahat, quæ sit progenie bona. Nō debet ducere filiā vsurarij vel raptoris. Hic enim fuit vna de causis diluuij. Vidētes enim filij Dei filias minimum quōd essent pulchræ, acceperūt vxores sibi ex omnibus quas elegerāt. Gen. 6. Filij Dei vocātur qui erāt de stirpe Seth filij hominū qui erāt de stirpe Cain. ¶ Quarto q̄ persona cū contrahit sit bona & prudens, quod est vnū de magnis donis Dei. Pro. 19. Domus & diuitiæ dātur à parētibus: à domino vero patriē vxor prudēs. Ecl. 26. Mulieris bonæ beatus vir. Et in eodē Pars bona, mulier bona, in parte bona timētū Deū, dabitur pro factis bonis. Et in eodē: Gratia super gratiā, mulier sancta pudorata. 1. Cor. 6. Sāctificatus est vir infidelis p̄ muliere fide.

Quod opus carnale sit illicitum & quod licitum. Et quot opus requirantur ad hoc quōd opus carnale fiat sine culpa & meritorie. Et quot sint quæ requirāt inseparabilitatem matrimonij.

CAP. XVII.

Sequitur videre de opere carnali, quod sit illicitū & q̄ licitū. Poterit tamē videri alicui q̄ op⁹ illud nūquā fiat sine culpa. ¶ Primò p̄ hoc q̄ dicit Aug. in li. de fide ad Pe. Sine libidine nō est parētū cōcubitus. ¶ Secūdo per hoc quod dicit gl. Hier. super illud 1. Pet. 3. Vt non impediātur orationes vestre. Impediuntur orationes officio cōiugali comemorat: quia quotiescūq; vxori debet reddo, orare nō possum. Vult enim secūdū gl. illā, reddicio debet semp habere culpā, cū semper orationē impediāt. ¶ Tertio per hoc quod dicit gl. super illud 1. Cor. 6. Qui fornicatur, in corpore suo peccat. Hic propriē seruit anima corpori, sed vbi anima debet dominari corpori, seruit ei, videtur esse peccatū, cū sit priuatio debiti ordinis. ¶ Quarto per hoc quod dicit gl. super illud. Sic totus homo absorbetur à carne, vt iā dici nō possit spiritus meus suus esse, sed simul totus homo dici possit caro. ¶ Quinto per hoc q̄ semper in illo opere videtur esse immoderata cōcupiscentia. Et dicēdū est quōd opus illud exerceri potest sine culpa, & etiam meritorie, in tribus casibus. ¶ Primus est, cū causa prolis suscipiēda & ad cultū Dei educēda, cū aliis de necessitate circumstātijs. Aug. Cōcubitus necessarius est causa generandi.

pabilis est solus nuptialis. Iste concubitus solus dicitur esse nu-
 ptialis, quia principaliter institutum est matrimonium ad suscipi-
 endam prolem. Et hæc prima institutio & principalis dicitur fuisse
 facta in officium. Secunda eius institutio fuit in remediū, scilicet ad
 fornicationem euitandā. ¶ Secundus casus est cum perenti reddi-
 tur debitum. Aug. Reddere debitum conjugale, nullius est criminis.
 In hoc casu iustitia mouet. ¶ Tertius casus est, cum aliquis exigit
 opus illud, ut caueat compari suo ne in peccatum cadat: ut cum ali-
 quis scies uxorem suam verecundam & nunquam petituram debitum,
 & timet de casu eius, debitum exigit. Et in hoc casu pietas mouet.
 Si vero aliquis exerceat opus illud, ut impleat concupiscentiam
 suam, culpa est ibi quandoque venialis, quandoque mortalis. Veni-
 alis, quando concupiscentia ita subiecta est rationi, quod non co-
 gnosceret eam nisi esset coniunx sua. Mortalis vero, quando adeo
 immoderata est concupiscentia quod cognosceret eam, licet non
 esset sua. Et in hoc casu intelligitur illud verbum quod dicit glo.
 super 1. ad Corint. 7. Omnis vehemens amator, propria uxoris
 adulter est. Et ibidem dicit glo. Aug. Coniugalis concubitus ge-
 nerandi gratia non habet culpam: concupiscentia vero satianda, sed
 tamen cum coniuge, habet culpam propter thoti fide venialem. In
 verbo vero Aug. in lib. de fide, ad Pet. libido dicitur concupi-
 scentia inordinata, quæ poena est, & non sumitur pro culpa vel ve-
 niali vel mortali. ¶ Ad aliud dicendum quod oratio sumitur quæ-
 doque pro quolibet bono opere. Vnde gl. super 1. Thes. vlt. Non
 desinit orare qui non desinit bene agere. Quandoque pro oratio-
 ne vocali: quandoque vero pro actu interiori, cum anima in Deum
 afficitur. Et iste actus excellens animæ impeditur opere carna-
 li. Si enim animæ vires ordinentur, generatiua videtur esse infi-
 nisita: vnde non est mirum si operationes illarum virium sibi
 confociantur. Idem intelligendum est de illuminatione pro-
 phetica, quæ tunc non habet fieri. Hier. super Matt. Connubia le-
 gitima carent peccato, non tamen tempore illo quo conjugales
 actus geruntur: præsentia sancti Spiritus dabitur, etsi propheta
 esse videatur qui officio generationis obsequitur. Glossa vero
 quæ sunt super illud 1. Corint. 6. Qui fornicatur &c. intelligen-
 tur non de conjugali facto cum debitis circumstantiis, sed
 opere libidinoso, ubi ratio vincitur. Ad illud autem quod im-
 moderatione delectationis obicitur, dicendum est quod ex quo Adā
 peccauit, non fuit conjugale opus sine aliqua immoderatione: sed
 quædam immoderatio est quæ poena est solū, & prouenit ex in-

ordinatione scilicet concupiscentiæ. Sed ex quo aliqua predictarum triam causarum, prius inchoatur opus illud, & propter delectationem, & delectatio manet infra fines suos, licet in vi brutali, nec trahitur ratio ut delectationi confertur, non est delectatio illa peccatum. Aquæ enim inferiores superioribus sunt diuisæ firmamento virtutis.

Quot & quæ requirantur ad hoc quod opus carnale sine culpa sit & meritorium.

Et notandū quod multa requiruntur ad hoc quod opus carnale sine culpa sit & meritorium. Primum est, ut fiat in eadem specie. Natura enim est vis rebus infra ex similibus procreas summa. Vnde si fiat opus illud in alia specie, est peccatū cōtra naturam quod tãgitur Exo. 22. Qui coierit cū iumento, morte moriatur. Et Deut. 27. Maledictus qui dormierit cū aliquo iumento. Secundū ut fiat in organo simili. Si verò fiat in organo dissimili est peccatū cōtra naturam: quod tangitur Ro. 1. Nā scēminē copulauerūt naturālē vsū, in eū vsū qui est cōtra naturā. Similiter & masculi relicto naturali vsū scēminā exarserūt in debilitatibus suis, in inuicē masculos turpitudinē operātes. Tertium est, ut fiat in organo ad hūc vsū deputato: cōtra quod est portio extraordinaria, quā tangit gl. super prædictū locū Ro. 1. cū ipsa cōiuge alio modo quā licet dormierit, operatur cōtra naturā. Quartū est, ut nō fiat modo bestiali, sed modo quod cetera rationalē naturam: modo scilicet idoneo infusione seminis, quantum ad virū, & receptioni seminis, quantum ad scēminā. Contra hoc verò est illud peccatū cōtra naturā, quod enumerat Moyses inter causas diluuij, dicens: Mulieres in vesaniā vestes supergressæ viris abutebātūr. Quintū est, ut personæ inter quas opus exercetur nō sic se habeāt, quod vnā sit radix à qua alij processerint, vel processerint ab vnā radice è proximo. Hoc enim verū valet ad societate, quæ multū est cōseruatiua humani generis. Per hoc enim, quod matrimoniū cōtrahitur cū persona non contigente, intur societas inter cōsanguineos vtriusque peccati cōiugū, qui sibi nō attinebāt. Si hoc opus exerceretur cū animalibus, haberent homines suspectā cohabitationē vxorū suarū suis propinquissimis, & cū propinquissimis ipsarū: sic in maiori parte pertinet societas humana cōseruatiua humani generis. Contra hoc est peccatū incestus peccatū valde detestabile, quod etiam exēplo brutorū animalium nobis dissuadet. Vnde legitur lib. de natura animalium, quod camelus cooperto capite matrem suam super eā saltauit, & operimento sublato matrem cognouit.

turpitudinis opere quod inceperat intercepto descendit, & ingeniatore interfecit. Similiter cum fieret equo & matri eius, cognoscens matrem sibi suppositam, subito fugit. ¶ Sextum est, quod personarum inter quas hoc opus exercetur, unitate sint inseparabiliter: non enim sufficit ut consentiant uno consensu sicut fornicatores.

¶ De inseparabilitate matrimonij.

Hanc inseparabilitatem primo videtur requirere, quia matrimonium sacramentum est figurativum matrimonij spiritualis, quod est inter Christum & ecclesiam. Ephe. 5. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & ecclesia. Unde cum illud matrimonium sit inseparabile, & matrimonium carnale inseparabile debet esse. ¶ Secundo fructus ad quem est matrimonium, est indivisibilitas. Destruitur enim proles si dividatur. 3. Reg. 3. Dixit mulier cuius filius erat vivus ad regem qui eum iusserat dividere: Obsecro domine mihi, dace illi infantem vivum, & nolite interficere eum. Si quis tamen obiciat, quod quando sunt plures filij, potest fructus dividere: Dicendum est, quod nec tunc dividere potest quin omnes sint filij patris sicut & matris, & omnes teneantur tam patri quam matri, & tam pater quam mater omnibus. ¶ Tertio, fidei integritas, sine qua non est secunda societas. Si separari deberent, non considerer unus coniugem de altero: nec unus fidelis esset alteri, quantum ad bonorum communicationem. Prou. 17. legitur de forti muliere: Confidit in eorum viri sui. ¶ Quarto, magnitudo amoris qui est inter ipsos: maximus enim videtur esse inter amores qui sunt ratione carnis, cum etiam amoris patris vel matris videatur prevalere, secundum illud Mat. 19. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adheret uxori sue. Cum aliqua unio corporum inseparabilis sit, ut in metallo aliqua: metalis unio videtur debere esse inseparabilis, & maxime videtur de illa quae est maritalis amoris, quae maxima & familiarissima videtur esse. Praeterea si omni tempore diligit quod amicus est, nulla adversitas separare debet amicitiam coniugum. ¶ Quinto societas consanguineorum coniugum ipsis mediantibus contracta, quae separabitur, si matrimonium eorum dissolvatur, sicut mediantibus illis sociati fuerint: quae societas cum adeo sit Deo valde grata, ab homine separanda non est. Contra unitatem inseparabilem, est peccatum fornicationis. ¶ Sextum est, ut illud opus exercetur inter personas, quae sint unitate singulariter. Unica enim unitate debet esse. Ad quod facit magnitudo amoris. Si enim maximus amor carnalis & familiarissimus est inter eos, cum unica debet esse amor ille. Quod enim per superabundantiam dicitur, uni soli convenit: haec singularitas unitatis in anulo ostenditur, qui uni

cum digitū capit. Si quis tamē obiciat quia vnus debeat multas habere, vt sic multiplicentur cultores Dei, cum vnus homo sufficiat multas foecundare. Respondendū est, q̄ Deus non accedit tantū multiplicationē generis humani, quantū ad numerum, quantū attendit eius multiplicationē, quātum ad meritum, & vt frequētius qui generātur nō sunt veri cultores Dei. Eccl. 15. Nō cōcupiscit Deus multitudinem filiorū infidelium, & inuiliū. Luc. 23. Veniēt dies in quibus dicēt: Beatae steriles, & ventres qui non genuerūt. Licet paucissimi essent cultores Dei tempore primorum parentū: tamē noluit dominus ordinare vt Adam haberet duas vxores simul, vt sic citius multiplicaretur genus humanū. Præterea prim⁹ quē genuit Adā: malus fuit, & licet Cain. Vnde patet q̄ citius genuit imitatorē diaboli, quam cultorē Dei. Præterea animalia magna, vt dicitur in lib. de naturā animalū, rarō generant. Elephas enim foemina cessat generare post partū à coitu: & camela per annū. Paucos etiam generant, quia vnicū ferum: cum animalia parui corporis generent multos, vt ibidem legitur. Sic homo maximus dignitate in animalia: nō est mirū si rarō & paucos filios generet. Præterea quādoq; qui sufficit multas foecundare, vix sufficit vni, & citius sine periculo animæ suæ necessaria providere. Legitur de nat. animalū, de aquila, quod valde grauatur in nidore, & venari non possit: & ideo nō sufficit pascere plus q̄ duos pullos, vnde tertium ouum proicit, vel tertium pullum. Si quis vbi obiciat, quod saltem in principibus qui sufficiūt providere miserabile erit, quod vnus habeat plures: Dicendū est quod frequentius isti minus sufficiunt providere vxori & filiis suis sine periculo animarum suarū, quā alij. Præterea multiplicatio minorum destructio est terrarū. Multiplicatis hæreditibus sequitur diuisio regnorum quā consequitur desolatio eorū. Multa Omne regnum in se diuisum, desolabitur. Multiplicatis principibus multiplicentur mala super terrā. 1. Mac. 1. legitur de Alexandro, qui diuisit regnum suū pueris nobilibus, qui secuti erant nutriti à iuuentute. Et subditur: obtinerunt pueri eius regna vnusquisq; in loco suo, & imposuerūt sibi diademata post mortē eius, & filij eorū post eos annis multis: & multiplicata sunt mala super terrā. Quando aliquis princeps habet multas vxores successiuē, vix est pax inter filios, qui sunt ex illis vxoribus. Præterea noster princeps vxorem suā ab alio foecundari, & si ipse nō posset eam foecundare. Vnde nec ipse velle debet quā vxor sua sterilis est: ex alia fructū habere: hoc enim est

iere nat
vix perf
sta est Sa
la virum
tibi vide
hanc sup
moueat
sticia, vel
inchoate
quisq; en
lac. 1. Q
crecere:
rom. Leui
stualis, i
penstua
silo opere
concepim
facto. Au
non licet
chus imp
granda e
ve legitur
licet caue
Di ser
o
D lāto
gust
secundum
vius in o
tus, vt le
eū videt
tus. Vnde
lact. 9. N
re conspic
ram: Ne
cias multie
Causas qu
na, cap. d
tas, habet
rem, & el
habitabit.

ire naturali, vt nō faciat alij quod sibi non vult fieri. Præterea
 vix perfecta pax seruari possit, si vnus plures haberet. Conque-
 sta est Sara Gen. 16. q̄ ancilla sua Agar cōtemneret eam, cui ip-
 sa virum suum cōmunicauerat. Et Lia dixit Racheli: Paurū me
 tibi videtur, q̄ præripueris maritum meū mihi: Gen. 30. Contra
 hanc singularitatē est peccatū adulterij. ¶ Octauum est, vt nō
 moueat ad opus carnale delectatio, sed vel bonū prolis, vel iu-
 stitia, vel pietas, de quibus prius tactum. ¶ Nonum est, vt opere
 inchoato ratio nō trahatur ad cōsentiendū delectationi. Vnus-
 quisq; enim tētur à concupiscentia sua attractus & illectus.
 fac. ¶ Decimum est, vt eligatur tempus, in quo licet opus illud
 exercere: abstinendū enim est ab illo opere tempore menstru-
 rum. Leui. 16. Si coierit vir cum muliere tēpore sanguinis men-
 strualis, immundus erit. Eiusdem 28. Ad mulierem quæ patitur
 menstrua, nō accedes. & dicit Aug. quod tunc abstinendū est ab
 illo opere propter prolis corruptionem. Hiero. dicit, quòd tunc
 concipiuntur mēbris damnati, cæci, claudi, leprosi. Itē tempore
 sacro. Aug. Propter dies processionis & ieiuniorum aliquando
 non licet cōuenire: quia etiam à licitis abstinendum est, vt fa-
 cilis impetrari possit quod postulatur. Item tempore quo vxor
 grauida est. Vnde elephas prægnantem fœminam non tangit:
 vt legitur in lib. de natura animalium. ¶ Undecimum est, vt locus
 sacer caueatur: non enim est exercendū illud opus in loco sacro.

*De temperantia delectationum secundum visum, auditum, &
 olfactum.*

CAP. XVIII.

De Temperantia delectationum, quæ sunt secundum
 gustum & tactum, dicendum est de Temperantia quæ est
 secundum visum, auditum, & olfactū. Et notandū quòd quum
 visus in omnibus animalibus sit supra auditū, & sub visu olfa-
 ctus, vt legitur in lib. de natura animalium, periculosior visus
 esse videtur, nisi refranetur, quā auditus, & auditus quā olfa-
 ctus. Vnde scriptura multū suadet nobis refranationem visus.
 Eccl. 9. Ne respicias mulierem multiuolam. In eod. Virginem
 ne conspicias. Item: Noli circumspicere in vicis ciuitatis. Et ite-
 rum: Ne circumspecias speciem alienam. Eiusdem 25. Ne respi-
 cias mulieris speciem. Et 41. Ne respicias mulierem alieni viri.
 Causas quare visus sit periculosus, require in tracta. de Luxu-
 ria, cap. de aspectu mulierum. De refranatione visus & audi-
 tus, habetur Esa. 33. Qui obturat aures suas ne audiat sangui-
 nem, & claudit oculos suos ne videat malum, iste in excelsis
 habitabit. Visus & auditus videntur habere curiositatem quasi

A 3

infatiabilē. Eccl. 1. Non satiatur oculus visu, nec auris auditu
 plerur. Gre. Graue curiositatis est vitium, quæ dū cuiuslibet mes-
 tem ad inuestigandā vitā proximi exterius ducit, semper ei sua
 intima abscondit, vt aliena sciens, se nesciat. Idē: Curiosi animus
 quanto peritus fuerit alieni meriti, tātō sit ignarus sui. ¶ Et no-
 tandū, quod auditus à multis est tēperandus. ¶ Primo à multis
 instrumentis. Iob. 21. Tenent tympanū & citharam: & gaudent
 fonitum organi. Ducūt in bonis dies suos, & in pūcto ad inferna
 descendūt. Esa. 3. Cythara, & lyra, & tympanū, & tibia, & vincti
 conuiuuii vestris, & opus domini non respicitis. Antigonus de
 xadri pædagogus citharā, eius fregit, adiecitq; dicens: Tuq; iam
 iam regnare conuenit, pudeatq; in corpore regis volupate
 xuria dominari. ¶ Secūdo à lasciuo cantu vel colloquio mu-
 rum. Vnde Eccl. 9. dicitur de saltatrice: Ne audias illam, ne
 rē pereas in efficacia illius. Et in eodem dicitur de muliere ca-
 na: Colloquium illius quasi ignis exardescit. ¶ Tertio à multis
 proximi. Eccl. 18. Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam
 detrahentem. ¶ Quarto à bonis propriis quæ adulatōres
 hominibus ad memoriam reducere. Seneca: Si cōtinens es, adu-
 lationes euita: sitq; tibi tam triste laudari à turpibus, quā
 dari ob turpia. Idē: difficillimum opus continentia est, adu-
 siones adulatorum repellere; quorum sermones animā quādam
 voluptate resoluunt. ¶ Quinto à suauitate proprii cātus. Gre-
 Dum blanda vox queritur, sobria vita deseritur. ¶ Olfactus
 temperandus est à suauitate odorum: quum scriptum sit Esa.
 Erit pro suauī odore foetor. Vna pœna infernalis erit foetor
 phuris. In Psalm. ignis, sulphur, & spiritus procellarum &c. Ps.
 30. Flatus domini quasi torrens sulphuris succendens eam.

*Tertia partis principalis de quatuor virtutibus car-
 nalibus, Tractatus IIII. De Fortitudine.*

*De ordine dicendorum in hoc tractatu. Et de diuersis acceptionibus
 ius nominis Fortitudo.*

PARS I.

Fortitudo de Prudentia & tēperantia, dicendū est de Forti-
 tudine. De qua hoc modo dicitur. Primo ponentur
 diuersæ acceptiones huius nominis Fortitudo. Secundo
 edus commendationem. Quarto, dicitur de his quæ suauitate
 titudinem. Quinto, de partibus ipsius. Circa primum, notandum
 est, quod nomen fortitudinis sumitur quandoque pro fortitudo